

ΤΟ PRIAMEL ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ. ΥΦΟΛΟΓΙΚΕΣ - ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. *Peri Priamel*

Παρατηρώντας τὸ προοίμιο τοῦ Ἰου Ὀλυμπιονίκου τοῦ Πινδάρου (1-7)¹ συναντᾶμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ λέξεις (ὔδωρ, χρυσός, ἄεθλα, ἄστρον) μέσα σὲ λιτὸ ἢ πῶ ἀναλυτικὸ γλωσσικὸ περιβάλλον (πρβ. κατωτ., σ. 225-226). Αὐτές, μὲ τὸ περιεχόμενό τους, εἴτε διὰ τοῦ μεταξὺ τους συσχετισμοῦ ἢ ἀντιπαράθεσης εἴτε ἀπλῶς ἀπαριθμούμενες μὲ τὴ μορφή σειρᾶς παραδειγμάτων («Beispielreihung»)² ποὺ καθένα τους ὑποστηρίζει μιὰ θέση/ἀποψη, ὀδηγοῦν γενικῶς σὲ αὐτὸ ποὺ ὁ ποιητὴς ἐπιζητεῖ ἐντέλει νὰ προβάλει ἢ νὰ ἐξάρει ὡς τὸ ὑπέρτατο ἢ κάλλιστο (ἐδῶ: Ὀλυμπίας ἀγῶνα, 7). Πρόκειται γιὰ ἓνα εἶδος ποιητικῆς μορφῆς, ἓναν ρητορικὸ ἐκφραστικὸ τρόπο, γνωστὸ ὡς Priamel,³ τὸν ὁποῖο διέκρινε κατ' ἀρχὰς στὸν Πίνδαρο καὶ ἀκολούθως στὴ μετέπειτα κλασικὴ ποίηση καὶ πεζογραφία⁴ ὁ Franz Dornseiff στὴ σημαντικὴ μονογραφία του *Pindars Stil*.⁵

Μὲ εὐγνωμοσύνη μνημονεύω τὴ συμβολὴ τῶν πρώην φοιτητῶν μου καὶ νῦν ἐκλεκτῶν συναδέλφων καὶ συνεργατῶν Ἄντ. Βράχα, Ἰω. Κωνσταντάκου, Ἀμφιλ. Παπαθωμᾶ, τῶν ὁποίων οἱ παρατηρήσεις βελτίωσαν τὴν παρουσίαση αὐτῆς τῆς μελέτης. Ἐπίσης, εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν καθηγητὴ Δανιὴλ Ἰακώβ γιὰ τὸ ἐν γένει ἐνδιαφέρον του καὶ τὶς πολὺ χρήσιμες ὑποδείξεις του.

1. Τὸ κείμενο στὴ σ. 225.

2. Ὁ ὅρος πρῶτα στὸν Franz Dornseiff, *Die archaische Mythenerzählung. Folgerungen aus dem homerischen Apollonhymnos*, Βερολίνο - Λυψία 1933, σ. 3, καὶ μετὰ στὸν μαθητὴ του Walter Kröhlting, *Die Priamel (Beispielreihung) als Stilmittel in der griechisch-römischen Dichtung, nebst einem Nachwort: Die altorientalische Priamel von Franz Dornseiff* [Greifswalder Beiträge zur Literatur- und Stilforschung, 10], Greifswald 1935. Περαιτέρω βιβλιογραφία γιὰ τὸ Priamel (κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ) σημ. 14, πρβ. καὶ σημ. 8.

3. Γιὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Priamel ποὺ ἔδωσαν οἱ E. Fraenkel, E. R. Dodds, M. L. West, F. L. Bundy βλ. William Hosmer Race, *The Classical Priamel from Homer to Boethius*, Leiden 1982, σ. 9· ὁ παλαιότερος ὁρισμὸς εἶναι τοῦ F. G. Bergmann, ὁ.π., σ. 7.

4. Βλ. π.χ. Tilman Krischer, «Die logischen Formen der Priamel», *GB* 2 (1974) 79· Douglas E. Gerber, *Pindar's Olympian One: A Commentary* [Phoenix. Suppl., 15], Toronto - Buffalo - Λονδίνο 1982, σ. 3· William H. Race, *Style and Rhetoric in Pindar's Odes* [Amer. Philol. Association/American Class. Studies, no. 24], Atlanta, Georgia 1990, σ. 3.

5. F. Dornseiff, *Pindars Stil*, Βερολίνο 1921, σ. 97 fin.· τὸ ὄλο ὑποκεφ.: «Das Beiordnen» = «ἡ Συμπαρατάξη», σσ. 96-102 μὲ παραδείγματα. Σύντομη παρουσίαση καὶ ἀξιολόγηση τῆς μονογραφίας ἀπὸ τὸν Race, ὁ.π. (σημ. 3), σ. 2· στίς σσ. 2-5 τοῦ Race περιλαμβάνονται, μὲ σύντομη ἀλλὰ κατατοπιστικὴ παρουσίαση, πολλῆς μελέτης γιὰ τὸ πινδαρικὸ «σύλ» («Previous Studies of Pindaric Style», 1880-1984). Γιὰ ἄλλα παραδείγματα Priamel στὸν Πίνδαρο βλ. Race, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 9 κ.έ.

Ὁ ὄρος Priamel εἶναι γερμανικὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξι «preamble» ποὺ ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ στὸν Μαρτιάλῃ· πρόκειται γιὰ τὸ οὐδέτερο τοῦ ἐπιθέτου pambulus καὶ σημαίνει «αὐτὸ ποὺ προηγεῖται», στὴν προκειμένη περίπτωσις ἓνα εἶδος προεισαγωγῆς/προοιμίου, μιὰ προκαταρκτικὴ δῆλωσις ἢ σειρὰ μεμονωμένων δηλώσεων (γαλλ. préambule, ἀγγλ. preamble). Τὸ νὰ προβληθεῖ κάτι ὡς τὸ καλύτερο ἢ ὠραιότερο μέσα ἀπὸ μιὰ παράθεσις/σύγκρισις καταστάσεων εἶναι σύνηθες καὶ συμβαίνει διαχρονικά (ἀναζήτησις καὶ προβολὴ τοῦ καλλίστου).⁶ γι' αὐτό, φαίνεται, κανεὶς ἀπὸ παλιὰ δὲν σκέφτηκε νὰ περιγράψει καὶ νὰ ὀνοματίσει ἓναν ἐκφραστικὸν τρόπον οὕτως αὐτόν. Οἱ ἀρχαῖοι ποιητὲς χρησιμοποιοῦσαν εὐρέως τὸ «Priamel», ἀλλὰ δὲν τὸ ἀναγνώριζαν ὡς ἰδιαιτέρο ρητορικὸν εἶδος, οὔτε γνωρίζομε νὰ εἶχαν κάποιον εἰδικὸν τεχνικὸν ὄρον γι' αὐτό. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς πραγματεῖες τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν καὶ ρητοροδιδασκάλων, στίς ὁποῖες δὲν κατονομάζεται οὔτε ἐξετάζεται ὁ ἐκφραστικὸς αὐτὸς τρόπος.

Παραδείγματα αὐτοῦ ποὺ ἀργότερα ὀνομάστηκε Priamel⁷ βρίσκουμε ἀπὸ τὸν 12ο αἰ. καὶ μετὰ στὴ γερμανικὴ (δημῶδη) ποίησις, κατεξοχῆν ὅμως ἐκπρόσωπος τοῦ Priamel εἶναι ἓνας γερμανὸς ποιητὴς τοῦ 15ου αἰ., ὁ Hans Rosenplüt⁸ ἀπὸ τὴ Νυρεμβέργη (fl. c. 1460) μὲ τὶς βραχεῖες λαϊκότερες ποιητικὲς συνθέσεις του, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ σατιρικὲς ἀποκριάτικες φάρσες.⁹ Τὸ Priamel ἀναπτύχθηκε στὴ Γερμανία, καὶ ἦταν τοῦ

6. Γιὰ τὰ «ὑπερθετικὰ ἐρωτήματα» τοῦ τύπου *τί κάλλιστον, τί ἀριστον* κτλ. βλ. K. Ohlert, *Rätsel und Rätselspiele der alten Griechen*, Βερολίνο ²1912, σσ. 107-116· B. Snell, *Leben und Meinungen der Sieben Weisen*, Μόναχο ³1952, σσ. 96-97· Χρ. Καρούζος, «Τὶ τὸ κάλλιστον», *Ἑλληνικά* 15 (1957) 286-292 [ἀνατύπ. συμπληρωμένη στὸ *Ἀρχαία Τέχνη. Ὀμιλίαι - Μελέταις*, Ἀθήνα 2000, σσ. 57-66]· B. Snell, *Dichtung und Gesellschaft*, Ἀμβούργο 1965, σσ. 103-104· R. Vischer, *Das einfache Leben. Wort- und motiugeschichtliche Untersuchungen zu einem Wertbegriff der antiken Literatur*, Göttingen 1965, σσ. 40-42· W. Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism*, Cambridge, Mass. 1972, σσ. 169-171 (ἡ ἀγγλικὴ μετάφρασις πληρέστερη)· W. Hansen, *Ariadne's Thread. A Guide to International Tales Found in Classical Literature*, Ithaca - Λονδίνο 2002, σσ. 415-424.

7. Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε ἐφανίστηκε ὡς ὄρος, πάντως ὕστερα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ὑπάρχουν συχνὲς μνεῖες του στὴ βιβλιογραφία, ἐν ἀναφορᾷ βέβαια πρὸς τὴ γερμανικὴ ποίησις (βλ. τὸ κείμενο ἀμέσως μετὰ)· μάλιστα στὰ γερμανικά (σύνηθες φαινόμενο) ποικίλει καὶ τὸ γένος τῆς λέξεως (das/die Priamel) μὲ μετέπειτα ἐπικράτησις τοῦ θηλυκοῦ.

8. Βλ. Karl Euling, *Das Priamel bis Hans Rosenplüt, Studien zur Volkspoesie* [Germanistische Abhandlungen begründet von Karl Weinhold, hrsg. von Friedrich Vogt, 25. Heft], Breslau 1905 [ἀνατ. Hildesheim - Νέα Ὦρκη, 1977]· γιὰ τὸν Rosenplüt καὶ τὴν ποίησίν του στίς σσ. 484-583· πρβ. τοῦ ἴδιου, *Hundert noch ungedruckte Priameln des fünfzehnten Jahrhunderts, mit einer Einleitung von Dr. Karl Euling* [Göttinger Beiträge zur deutschen Philologie. Hrsg. von Moritz Heyne - Wilhelm Müller, II.], Paderborn - Münster 1887· ἐπίσης Frédéric Guillaume Bergmann, *La priamèle dans les différentes littératures anciennes et modernes*, Στρασβούργο 1868.

9. Βλ. Euling, *Das Priamel bis Hans Rosenplüt...*, ὁ.π. (σημ. 8), σσ. 494-497: «Fastnachtspiel und Priamel».

συρμοῦ κυρίως κατὰ τὸν 15ο καὶ 16ο αἰ., ὡς ἓνα εἶδος αὐτοσχέδιας ποιητικῆς σύνθεσης ἐπιγραμματικοῦ χαρακτήρα,¹⁰ ὡς βραχεῖα ποιητικῆ μορφῆ, ἀποτελούμενη ἀπὸ μιὰ σειρὰ μεμονωμένων καὶ φαινομενικῶς μὴ σχετιζομένων δηλώσεων οἱ ὁποῖες στὸ τέλος – συνήθως στὸν τελευταῖο στίχο – ὀδηγοῦνται σὲ σύγκλιση, εἰσάγοντας ἓνα γενικὸ συμπέρασμα (ἐνίοτε ἀπρόσμενο) ποῦ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κορύφωση.¹¹

Αὐτὸν τὸν τύπο σύνθεσης διέγινωσε ἀργότερα ὁ Dornseiff¹² πρῶτα στὴν ποίηση τοῦ Πινδάρου, ἐφαρμόζοντας σ' αὐτὴν τὸν ὄρο Priamel, ὡστόσο «Priamel» ἀνευρίσκεται ἤδη στὸν Ὅμηρο (π.χ. Ἰλ. 6.450-455, 9.379-387 ἢ 391, 13.636-639, 14.394-401), κατόπιν στοὺς τραγικούς, π.χ. Εὐρ. ἀπ. 659, 1-10, ἀπ. 1059, 1-4, καὶ στὴν πεζογραφία, π.χ. Θουκ. 1.86.3.

Ἡ «κορύφωση» στὸ Priamel εἶναι διεθνῶς γνωστὴ μὲ τὸν ὄρο «climax» (ἢ «cap»), ἐνῶ τὸ πρὸ αὐτῆς στάδιο, ὅπου παρατίθενται οἱ διάφορες γνῶμες/παραδείγματα, ἢ «(κλιμακωτὴ) παράταξη», ἀποτελεῖ τὸ «foil».¹³

Τὸ Priamel¹⁴ λοιπὸν τὸ συνθέτει μιὰ σειρὰ παράλληλων δηλώσεων/πα-

10. Κάτι παρόμοιο, ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνική ποίηση, εἶναι λ.χ. τὸ (σκόλιον) 890, PMG, Page:

*ὕγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῶ,
δεύτερον δὲ καλὸν φυὰν γενέσθαι,
τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως,
καὶ τὸ τέταρτον ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.*

¹⁰ Ὡς πρὸς τὸ *ὕγιαίνειν μὲν ἄριστον*, πρβ. κατωτ., σ. 224 init., Θέογν., λῶστον δ' ὕγιαίνειν.

11. Πρβ. Race, ὁ.π. (σημ. 3), σ. 1· τοῦ ἴδιου, «Some Visual Priamels from Sappho to Richard Wilbur and Raymond Carver», *CML* 20/4 (2000) 3-17, 3.

12. Ὁ.π. (σημ. 5).

13. Οἱ ὄροι ἔγιναν γνωστοὶ ἀπὸ τὸν Elroy Lorraine Bundy, *Studia Pindarica I (The Eleventh Olympian Ode)*, II *The First Isthmian Ode* [Univ. of California Publications in Class. Philology, 18], I: σσ. 1-34, II: σσ. 35-92, Berkeley - Los Angeles 1962 [ἀνατ. ὡς *Studia Pindarica*, 1-92, Berkeley - Los Angeles 1986] βλ. I, σ. 5 (καὶ σημ. 18) κ.έ., ἂν καὶ γιὰ «foil» εἶχε ἤδη κάνει λόγο ὁ Dornseiff, ὁ.π. (σημ. 2), σ. 7, χρησιμοποιώντας τὸ «Priamel-foile». Γιὰ περαιτέρω ἐπεξηγήσεις τῶν ὄρων foil καὶ climax βλ. William H. Race, *Pindar* [Twayne's World Author Series, 773], Βοστώνη 1986, σ. 33.

14. Ὡς βιβλιογραφία γιὰ τὸ Priamel (γιὰ τὸ ὅποιο, ἀπὸ ὅσο γνωρίζω, δὲν ἔχουμε ὄρο/ὀνομασία οὔτε στὰ ἀρχαία οὔτε στὰ νέα ἐλληνικά), ἐκτὸς αὐτῶν στὴν σημ. 8, ἀναφέρουμε τὴν ἐξῆς: Franz Dornseiff, ὁ.π. (σημ. 5)· τοῦ ἴδιου, ὁ.π. (σημ. 2)· Hermann Fränkel, «Eine Stileigenheit der frühgriechischen Literatur», *NGG, Phil.-Hist. Klasse* (1924), I. Teil 63-103, II. Teil 105-127, Βερολίνο 1925 [ἀνατύπ. στὴν συλλογὴ μικρῶν μελετημάτων του *Wege und Formen frühgriechischen Denkens. Literarische und philosophiegeschichtliche Studien*, ἐπιμ. Franz Tietze, Dritte, durchgesehene Auflage (μὲ ἐλάχιστες ἀλλαγές), Μόναχο 1968 (1955)]· W. Kröhling, ὁ.π. (σημ. 2)· Willem Anton Adolf Van Otterlo, «Beitrag zur Kenntnis der griechischen Priamel», *Mnemosyne* 8 (1939-1940) 145-175· Elroy L. Bundy, ὁ.π. (σημ. 13)· τοῦ ἴδιου: «The "Quarrel between Kallimachos and Apollonios" Part I: the Epilogue of Kallimachos's *Hymn to Apollo*», *CSCA* 5 (1972) 39-94· Ulrich Schmid, *Die Priamel der Werte in Griechischen von Homer bis Paulus*, Wiesbaden 1964· Erich Thummer, *Pindar: Die Isthmischen Gedichte*, I-II, Textkritisch

ραδειγμάτων, με ἢ χωρὶς ἀξιολόγηση, οἱ ὁποῖες σταδιακά, καὶ κυρίως μετὰ τὴν προσθήκη μιᾶς τελευταίας, ὑπὸ τύπον προσωπικῆς γνώμης ἢ συμπεράσματος, ὀδηγοῦν σὲ ἓνα ἀποκορύφωμα. Κλασικὸ δείγμα ἐνὸς τύπου Priamel εἶναι αὐτὸ τῆς Σαπφοῦς (ἀρχὴ τοῦ ἀποσπάσματος 16), ὅπου ἡ ποιήτρια, μετὰ τὸν τρόπο τῆς, δηλώνει αὐτὸ ποῦ ἡ ἴδια προτείνει ὡς «κάλλιστον».

2. Τὸ Priamel τῆς Σαπφοῦς ἀπ. 16, 1-4 (L.-P.) // *Campbell, Greek Lyric I, Loeb*

οἴ μὲν ἱππῶν στρότον οἴ δὲ πέσδων
οἴ δὲ νάων φαῖσ' ἐπ[ι] γᾶν μέλαι[ν]αν
ἔ]μμεναι κάλλιστον, ἔγω δὲ κῆν' ὄτ-
τω τις ἔραται·

(Ἡ Voigt χωρίζει τὸ οἴ δὲ πέσδων με κόμματα.)

Ἐδῶ παρατίθενται ἀπὸ τῆ Σαπφῶ τρεῖς ἐπιλογές ποῦ καθεμιὰ τους προβάλλεται ὡς θεωρουμένη ἀπὸ κάποιους «κάλλιστον»· σ' αὐτὲς τις προτιμήσεις ἢ ποιήτρια ἀντιπαραθέτει αὐτὸ ποῦ ἡ ἴδια θεωρεῖ «κάλλιστον», τὸ ὁποῖο διαφέρει ἄρδην ἀπὸ τὸ «κάλλιστον» ὅπως τὸ θεωροῦν οἱ ἄλλοι.

Δὲν ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένῳ ὅτι τὸ «κάλλιστον» τῶν ἄλλων στὸ foil εἶναι κάθε φορὰ ἐπὶ μέρους κλάδος ἐνὸς ὅλου (στρατός: ἱππικὸ, πεζικὸ, ναυτικὸ) οὔτε ἐπίσης ὅτι ὅλες οἱ προτιμήσεις (foil καὶ cap μαζί), μιὰ καὶ εἶναι προσωπικές, ἔχουν φυσικὰ ὑποκειμενικὸ χαρακτήρα (N.B. φαῖσ'(ι)/ἐγώ)· ἀντιθέτως, τὸ ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι οἱ τρεῖς πρῶτες παρατίθενται χωρὶς ἢ ποιήτρια νὰ προβαίνει σὲ οἰανδήποτε μεταξὺ τους σύγκριση ἢ ἀξιολόγηση, καὶ ὅτι διὰ τῆς δικῆς τῆς ἐπιλογῆς ἡ ἴδια ἀντιτίθεται πρὸς ὅλες τὶς προσηγηθεῖσες ἀπόψεις περὶ καλλίστου προβάλλοντας τελικὰ ὡς τέτοιο κάτι ἐντελῶς διαφορετικοῦ χαρακτήρος: τὸ οὐδέτερο κῆν'(ο) προσδιορίζεται πῶς κάτω στὸ ἀπόσπασμα (στ. 15) ὡς ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἔρωτά τῆς, ἢ ἀγαπημένη τῆς Ἀνακτορία.

hrsg., übers. und kommentiert, mit einer Analyse der Pindarischen Epinikien, Χαϊδελεβέργη 1968-1969 (γιά Priamel: II, σσ. 27-30)· T. Krischer, ὁ.π. (σημ. 4) 79-91· Douglas E. Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 3-7· W. H. Race, ὁ.π. (σημ. 3): στίς σσ. 1-7: «The History of the Term and the Scholarship» (με κριτικὴ παρουσίαση ὅλων τῶν μέχρι τότε μελετῶν περὶ Priamel)· τοῦ ἴδιου, ὁ.π. (σημ. 4)· τοῦ ἴδιου, «Some Visual Priamels...», ὁ.π. (σημ. 11), 3-17 (κυρίως στίς ὑποσημειώσεις)· Graziano Arrighetti, «La lirica greca dalla monodia al coro», *Aevum* (ant.) 4 (1991) 39-55 (Priamel, σσ. 45 κ.έ.). Ἐπίσης βλ. *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, ἐπιμ. Alex Preminger - T. V. F. Brogan, Princeton, N.J. 1993, καὶ *Dictionnaire des termes littéraires*, ἐπιμ. Hendrik van Gorp - Dirk Delabastita, κ.ἄ., Παρίσι 2001, s.v. Priamel.

Ἡ διὰ τῆς ἀπότομης ἀντίθεσης (ἔγω δέ) δήλωση τοῦ τί ἢ ποιήτρια θεωρεῖ «κάλλιστον», μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀπλή – καὶ ἀδιάφορη πρὸς ἐκείνην – παρατακτικὴ ἀπαρίθμηση, δημιουργεῖ τὴν κορύφωση τῆς κλιμάκωσης ποὺ προηγήθηκε. Πρὶν ἀποκαλυφθεῖ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἡ Σαπφὼ ἔραται εἶναι κάτι συγκεκριμένο (ἡ Ἀνακτορία), ἡ ἀντίθεση στὸ ἀπόσπασμά της ἐμφανίζεται νὰ εἶναι ἀνάμεσα στὴν ἀπόλυτη γνώμη τῶν ἄλλων καὶ τὴ δική της σχετικοποίηση: στὴ δογματικὴ μοναδικότητα τῶν ἄλλων ἢ Σαπφὼ ἀντιπαραθέτει τὴ δική της σχετικὴ (δηλ. ἀνοιχτὴ) πολλαπλότητα, πρβ. *κῆν' ὅτ / τω τις ἔραται· εἰδικὰ γιὰ τὴν ποιήτρια τὸ κάλλιστον ἐξειδικεύεται μετέπειτα στὸν ἐρωτικὸ τομέα, ὅμως γιὰ τοὺς ἄλλους αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ὅτιδήποτε κανεὶς ἀγαπᾷ ἢ ποθεῖ¹⁵.*

Γενικῶς λοιπὸν ἡ κλιμάκωση στὸ Priamel μέσα ἀπὸ μιὰ σειρά δηλώσεων, σχετιζομένων ἢ μὴ μεταξὺ των, καταλήγει ἐμφατικὰ μὲ τὴν προσωπικὴ ἀποψη/δήλωση τοῦ γράφοντος, ἢ ὁποῖα προβάλλεται ἀντιθετικὰ¹⁶ πρὸς τὶς προηγηθεῖσες καὶ ἢ ὁποῖα, μέχρι νὰ ἐμφανισθεῖ, τεχνηέντως ἢ μὲ ἀπλὸ τρόπο, μᾶς κρατᾷ σὲ ἐντεινόμενη ἀναμονή. Αὐτὸς ὁ τύπος Priamel, στὸ ὁποῖο ἡ κορύφωση ἔρχεται ὡς ἀντίθεση πρὸς τὴν ἀπαρίθμηση στοιχείων ποὺ προηγεῖται, ὀνομάζεται «ἀντιθετικὸ».

3. Τὸ Priamel τοῦ Θεόγνιδος: 255-256

Στὸ ἀπόσπασμα τῆς Σαπφοῦς¹⁷ συναντήσαμε τὸν τύπο Priamel ποὺ ὀνο-

15. Ὁ Kevin M. Crotty, *Pindaric Beginnings: The Uses of Structure in Pindar*, διδ. διατρ., Yale University 1975, σ. 103, ὑποστηρίζει ὅτι «there is also the possibility that ὅττω τις ἔραται is meant to include cavalry, infantry and ships; Sappho has said, “whatever one loves”, not “whomever”. If so, the last opinion recommends itself as the most comprehensive definition of τὸ κάλλιστον». Μὲ βάση τὴν ὡς ἀνωτέρω «ἀνοιχτὴ πολλαπλότητα» (ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Δανιὴλ Ἰακώβ), ὁ Crotty ἐμφανίζεται νὰ ἔχει δίκιο.

16. «Ἀντιθετικά», ὄχι μόνο γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἰσάγεται (ἀντίθεση), ἀλλὰ ἐδῶ καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενό της, ἀφοῦ τελικὰ τὸ «κάλλιστον» τῆς ποιήτριας εἶναι ἴσως πρὸς τὴν γυναικεῖα ψυχοσύνθεση καὶ ἀντιτίθεται στὶς καθαρὰ ἀνδρικές προτιμήσεις/μέριμνες (σώματα στρατοῦ-πόλεμος), τὶς ὁποῖες ἡ ποιήτρια φαίνεται νὰ ἀψηφᾷ ἢ τουλάχιστον ἀντιπαρέρχεται.

17. Ἀναφορὲς-προσεγγίσεις στὸ Priamel τῆς Σαπφοῦς βλ. στοὺς ἐξῆς: H. Fränkel, ὁ.π. (σημ. 14) 120-124· F. Dornseiff, ὁ.π. (σημ. 2), σσ. 78-82· W. Kröhling, ὁ.π. (σημ. 2), σσ. 32-34· E. L. Bundy, ὁ.π. (σημ. 13), I, σσ. 5-6· U. Schmid, ὁ.π. (σημ. 14), σσ. 53-58· Ἀριστόξ. Δ. Σκιαδᾶ, «Γλυκὺς βίωτος - Μελιχρὸς αἰὼν», στὸ *Χάρις Κωνσταντῖνω Ἰ. Βουρβέρη*, Ἀθήναι 1964, σσ. 69-72 [πρβ. τοῦ ἴδιου, *Ἀρχαῖκὸς Λυρισμὸς*, 2, Ἀθήνα 1981, σσ. 131-135]· T. Krischer, ὁ.π. (σημ. 4) 81-82· K. Crotty, ὁ.π. (σημ. 15), σσ. 101-103· J. G. Howie, «Sappho Fr. 16 (L.-P.): Self-Consolation and Encomium», *Papers of the Liverpool Latin Seminar* 1976: *Classical Latin Poetry/Medieval Latin Poetry/Greek Poetry*, ἐπιμ. Francis Cairns [Arga 2], Liverpool 1977, σσ. 207-235 (κυρίως 211 κ.έ.)· W. H. Race, ὁ.π. (σημ. 3), σσ. 63-64, καὶ «Some Visual Priamels...», ὁ.π. (σημ. 11) 9· Arrighetti, ὁ.π. (σημ. 14) 45-48· Anton Bierl, «Ich aber (sage), das Schönste ist, war einer liebt! Eine pragmatische Deutung von Sappho Fr. 16

μάζεται αντιθετικό. Ἀπεναντίας στὸν Θεόγνι (255-6) ἔχομε ἕναν ἄλλο τύπο Priamel, τὸ ἀναλογικό:¹⁸ πρόκειται γιὰ τὸ φερόμενο ὡς «Δηλιακὸν ἐπίγραμμα», ποὺ διασώθηκε καὶ ὡς τμήμα τῆς συλλογῆς τῶν Θεογνιδείων.

κάλλιστον τὸ δικαιοτάτον· λῶστον δ' ὑγιαίνειν·
πρᾶγμα δὲ τερπνότατον, τοῦ τις ἐρᾷ, τὸ τυχεῖν.

M. L. West, *Iambi et Elegi Graeci*

Στὸ δικό της Priamel ἡ Σαπφῶ δὲν φαίνεται νὰ δίνει σημασία στὶς προτιμήσεις τῶν ἄλλων περὶ καλλίστου, τὶς ὁποῖες ἀπλῶς ἀπαριθμεῖ. Αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ προβάλλει εἶναι τὸ κατ' ἐκείνην κάλλιστον, τὸ ὁποῖο, προβαλλόμενο ἀντιθετικά, ἐπικαλύπτει, μὲ τὴν ἐλευθερία ἐπιλογῶν ποὺ προσφέρει, τὰ ἐνδεικτικὰ παραδείγματα καλλίστου (ἱππικό, πεζικό, ναυτικό) ποὺ προαναφέρθηκαν. Ἀντιθέτως, στὸ Priamel τοῦ Θεόγνιδος δὲν ἀναφέρονται παραδείγματα· μάλιστα οἱ διατυπώσεις/γνώμες περὶ δικαιοτάτου καὶ ὑγιαίνειν δὲν φέρονται ὡς κάποιων ἄλλων ἀλλὰ εἶναι τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, διατυπώνονται ἀξιωματικά, καὶ προτείνονται γιὰ καθολικὴ ἀναγνώριση καὶ ἀποδοχή.

Καθένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαριθμοῦνται, στὸ εἶδος του, εἶναι κορυφαῖο:¹⁹ τὸ ἓνα εἶναι κάλλιστον, τὸ ἄλλο λῶστον, ἐνῶ ὡς τερπνότατον δὲν ὀρίζει ὁ ποιητῆς κάτι συγκεκριμένο ἀλλὰ ὡς τέτοιο καὶ αὐτὸς θεωρεῖ τὴν ἀπόκτηση αὐτοῦ ποὺ κανεὶς ἀγαπᾷ. Ἀναλογικὰ λοιπὸν καθένα στοιχεῖο ἔχει τὴν ἀξία του καὶ εἶναι κάλλιστον, λῶστον ἢ τερπνότατον. Δὲν ἔχομε ἐδῶ ἀναζήτηση τοῦ «καλλίστου» μέσα ἀπὸ πολλὰ (Σαπφῶ)· ἀντιθέτως, σὲ κάτι, ἐκάστοτε διαφορετικό, ἀποδίδεται μιὰ ἐξαιρετικότητα· ὅσο γιὰ τὸ τελευταῖο (τὸ τερπνότατον), ὁ ποιητῆς δὲν τὸ καθορίζει ὁ ἴδιος, ὅπως ἡ Σαπφῶ μέσω τοῦ ἑαυτοῦ της (ἔγω δέ ...), ἀλλὰ τὸ ὀρίζει ἀπευθείας ὡς ὑποκειμενικὸ γιὰ τὸν καθένα (τοῦ τις ἐρᾷ), καὶ χωρὶς κανένα ὑπαινιγμὸ σὲ ἐρωτικὸ ἢ ἄλλο στοιχεῖο. Ἡ κορυφωση στὸν Θεόγνι εἶναι ἄλλου τύπου, καὶ δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ὑποκειμενικότητα τῆς Σαπφουῦς (ἔγω δέ, ποὺ συγκεκριμενοποιεῖται στὸ πρόσωπο τῆς Ἀνακτορίας), ἀλλὰ μὲ τὴν ὑποκειμενικότητα ἐνὸς ἐκάστου ἀπὸ τὸ πλῆθος – καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὰ δύο Priamel συμπίπτουν. Ἡ ἀρχικὴ γενικότητα στὸ κῆν' ὅττω τις ἔραται ἐξειδικεύεται ἀκολούθως σὲ ἐκεῖνο ποὺ ἡ Σαπφῶ ἔραται·

LP/V», QUCC 74.2 (2003) 91-124.

18. Ὁ Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 3, ταξινομεῖ τὰ Priamel σὲ «ἀντιθετικά», ὅπως αὐτὸ τῆς Σαπφουῦς, καὶ «ἀναλογικά», ὅπως αὐτὸ τοῦ Θεόγνιδος (ποὺ ἀκολουθεῖ). Ὁ Race, «Some Visual Priamels...», ὁ.π. (σημ. 11) 4, καταγράφει ἀναλυτικὰ «five elements commonly found in priamels».

19. Ἔτσι καὶ στὸ Priamel τοῦ Ἰου Ὀλ. τοῦ Πινδάρου, βλ. κατωτ.

ἀντιθέτως, τὸ τις στὸν Θέογνι ἀναφέρεται ἐξ ἀρχῆς ὄχι μόνο στὸν ποιητὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄλλον πέρα ἀπὸ τὸν ἴδιο· ὁ ποιητὴς ἀπλῶς περιλαμβάνεται στὸ ἀνώνυμο πλῆθος ὡς ἓνας μέσα σ' αὐτό.²⁰

Μὲ τὴν ἀνάλυση ποὺ προηγήθηκε ἐπιχείρησα νὰ προσεγγίσω δύο γνωστὰ Priamel συγκρίνοντας τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Γιὰ τὸ Priamel μὲ τὸ ὁποῖο ἀρχίζει ὁ 1ος Ὀλυμπιονίκος (1-7), ποὺ εἶναι δομικὰ πιὸ σύνθετο καὶ μὲ περίτεχνους συσχετισμούς, γίνεται εἰδικότερος λόγος στὴ συνέχεια.

4. Τὸ Priamel τοῦ Πινδάρου, Ὀλ. 1.1-7

Ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
 ἄτε διαπρέπει νυκτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου·
 εἰ δ' ἄεθλα γαρούεν
 ἔλδεαι, φίλον ἦτορ,
 μηκέτ' ἀελίου σκόπει 5
 ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἀμέρα φαι-
 νὸν ἄστρον ἐρήμας δι' αἰθέρος,
 μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν·

Snell-Maehler / Race (Loeb)

Τὸ ἐκτενέστερο καὶ πλέον σύνθετο, σὲ σύγκριση μὲ τὰ δύο προηγούμενα, Priamel τοῦ Πινδάρου ἀποτελεῖ συνάμα καὶ ἐξαισιόδειγμα τῆς μεγάλης δεξιότητάς τοῦ ποιητῆ, μὲ περίτεχνες συνδέσεις καὶ «*variatio*»²¹ στὸν ἐκφραστικὸ τρόπο.

Ἡ σχετικὴ ἀναλογία στὴν ἔκταση ποὺ ἔχουν τὰ μέρη τοῦ Priamel στὸν Θέογνι, ἐν πολλοῖς καὶ στὴ Σαμφώ, ἐδῶ δὲν ὑφίσταται, ἀφοῦ τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ (ἄριστον μὲν ὕδωρ) ἐκτείνεται σὲ 6 μόνο συλλαβές, τὸ δεῦτερο ἐμφανίζεται μὲ 26, ἐνῶ τὸ τρίτο ἀνέρχεται στὶς 58.²² Ἐπίσης παρατηροῦ-

20. Γιὰ τὸ Priamel τοῦ Θεόγνιδος 255-256 ἡ βιβλιογραφία εἶναι αἰσθητὰ μικρότερη· βλ. κυρίως Fränkel, ὁ.π. (σημ. 14) 121 σημ. 4· Ἀριστόξ. Δ. Σκιαδᾶ, ὁ.π. (σημ. 17), σσ. 28-29. Σύντομη ἀναφορὰ ἔχουμε στὴν Dorthe Fisker, *Pindars erste Olympische Ode* [Odense Univ. Class. Studies, 15], Odense 1990, σ. 13.

21. (βλ. κατωτ., σ. 232). Δὲν ὑπάρχει καθιερωμένος ὅρος στὴν ἐλληνικὴ ποίη νὰ ἀποδίδει τὴ «*variatio*»· συνήθως ἀποκαλεῖται «*παράλλαξη*» (σύνταξης), ὅμως ἡ λέξη αὐτὴ δὲν ἔχει περάσει στὴ γλώσσα μας μὲ τέτοια χρῆση, καὶ ἀποτελεῖ ἐξειδικευμένη ὀρολογία ἄλλων ἐπιστημονικῶν κλάδων (βλ. τὰ Λεξικά τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Μπαμπινιώτη καὶ Ἰδρύματος Τριανταφυλλίδη)· καλύτερος φαίνεται ὁ χαρακτηρισμὸς «*παραλλαγή*» (= διαφοροποίηση), καὶ θὰ πρότεινα τὸ «*διαποικιλση*» (συντάξεως/ἐκφράσεως). Σὲ σχετικὴ συζήτηση, ὁ καθηγητὴς Ἰακώβ προτείνει τὸ «*ὀφολογικὴ ποικιλία*».

22. «*Νόμος τῶν αὐξανομένων μερῶν*»: «*Gesetz der wachsenden Glieder*», ὅπως εἶναι γνωστός, βλ. Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 4, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία· ἐπίσης Race, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 10.

με ὅτι τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ Priamel συνιστοῦν ἀπευθείας δηλώσεις τοῦ ποιητῆ, ἐνῶ τὸ τρίτο, στὴν ἀρχή του τουλάχιστον, ἐκφράζει τὸν ποιητῆ ἑμμεσα μέσω μιᾶς ἀποστροφῆς στοῦ θυμικό του (*φιλον ἦτορ*).

Ἡ ἐναρκτήρια φράση ἄριστον μὲν ὕδωρ λέγεται ξερὰ καὶ ἐπιγραμματικά.²³ σ' αὐτὸ μπορεῖ καὶ νὰ συμβάλλει ἡ ἀπουσία τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου (*ὑδωρ, ὄχι τὸ ὑδωρ*).²⁴ Ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερθετικοῦ ὑπάρχει σὲ κάθε μέρος τοῦ Priamel: τὸ ὕδωρ εἶναι ἄριστον, ὁ χρυσὸς διαπρέπει ἔξοχα πλούτου = κατέχει τὰ πρωτεῖα τοῦ πλούτου, ξεπερνᾷ σὲ μεγαλεῖο κάθε πλοῦτο.²⁵ Ἡ φράση *μηκέτ' ἀελίου σκόπει ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἀμέρα φαεννὸν ἄστρον*, ποῦ δηλώνει ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι τὸ θαλπερότερο ἄστρο ποῦ λάμπει τὴν ἡμέρα, ἔχει πάλι ὑπερθετική ἔννοια, καί, τέλος, ὁ ἀγώνας τῆς Ὀλυμπίας, στὸν ὁποῖο νικᾷ καὶ ὁ ὑμνούμενος Ἴέρων, ἀνακηρύσσεται ὁ «πρῶτος καὶ καλύτερος» (*μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσσομεν*).

Μετὰ τὴν κατηγορηματικὴ δήλωση περὶ τῆς ἐξαιρετικότητας/ὑπεροχῆς τοῦ ὕδατος σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς,²⁶ ἀκολουθεῖ, ὡς δεύτερο μέρος τοῦ Priamel, ἄλλη μία εὐρύτατα ἀποδεκτὴ κρίση, ὅτι ὁ χρυσὸς εἶναι ὁ πῶ λαμπρὸς πλοῦτος. Τὸ καινούργιο ἐδῶ εἶναι ὅτι τὸ δεύτερο αὐτὸ μέρος ἐμπλουτίζεται μὲ μία παρομοίωση πολὺ παραστατικὴ καὶ ἰδιαίτερα ἔντεχνης μορφῆς, μὲ τὶς δύο κύριες λέξεις (*αἰθόμενον πῦρ*) νὰ προτάσσονται καὶ τὸ παραβολικὸ ἄτε²⁷ νὰ καθυστερεῖ, μὲ ἀποτελεσματὶ ἡ δυνα-

23. «Knapp», κατὰ τὸν Tsugunobu Uchida, «Die Gestalt des Dichters in Pindars erster olympischer Ode», *A & A* 32 (1986) 1-19 («weil die Unentbehrlichkeit des Wassers und so sein Hervorragend allzu evident sind», σ. 3). Γενικότερα ὅμως δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν Uchida, σσ. 2-6, ὅτι τὸ προοίμιο τοῦ Ὀλ. 1 δὲν συνιστᾷ Priamel λόγω τῶν κλιμακωτῶν συμβολισμῶν τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος βλέπει στὰ μέρη του.

24. Πάντως ἡ λέξη αὐτὴ ὡς μονοσήμαντη (Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 9-10) δὲν διαφοροποιεῖται σημασιολογικῶς μὲ τὴν προσθήκη ἄρθρου· ἄλλες τέτοιες, π.χ., *γῆ, ἥλιος, οὐρανός, σελήνη*.

25. Γιὰ τὴ χρήση ὑπερθετικοῦ στοῦ Priamel βλ. Bundy, ὁ.π. (σημ. 13), I. σ. 11, σημ. 33· εἰδικότερα ὁ Charles Paul Segal («God and Man in Pindar's First and Third *Olympian Odes*», *HSPH* 68 (1964) 211-267), σ. 212 init., παρατηρεῖ ὅτι ὁ 1ος Ὀλ. εἶναι ἓνα ποίημα ὑπερθετικῶν· γενικῶς βλ. Holger Thesleff, *Studies on the Greek Superlative*, παρουσιάστηκε ἀπὸ τὸν Johannes Sundwall [Societas Scientiarum Fennica. Commentationes Humanarum Literarum, tomus XXI.3], Helsingfors 1955: γιὰ τὸν Πίνδαρο, σσ. 27 fin.-30· Luigi Lehnus: *Pindaro, olimpiche. Traduzione, commento, note et lettura critica. Introduzione di Umberto Albini*, Μιλάνο 1981, σ. 16: «L'atmosfera superlativa dell'esordio permea tutto l'epinicio»· πρβ. ἐπίσης David C. Young, *Three Odes of Pindar. A Literary Study of Pythian 11, Pythian 3, and Olympian 7* [Mnemosyne, suppl. 9], Leiden 1968, σσ. 121-122, καὶ Vicente Bécades Botas, «La estructura del epinicio pindárico», περίληψη τῆς διδ. διατριβῆς του στοῦ *SPhS* 3 (1979) 259-262 (γιὰ τὴ δομὴ τοῦ Ὀλ. 1 καὶ γενικῶς τοῦ πινδαρικοῦ ἐπινίκου).

26. Πρβ. τὴ δήλωση «water's supremacy is stated as an uncontestable truth» (Carl A. P. Ruck – William H. Matheson, *Pindar, Selected Odes translated, with Interpretative Essays*, Ann Arbor 1968), σ. 143.

27. Γιὰ πρῶτα παραδείγματα μὲ τὸ παραβολικὸ ἄτε βλ. J. D. Denniston, *The Greek*

μικὴ λέξη πῦρ, μετὴν ὁποία συσχετίζεται ὁ χρυσός, νὰ κλείνει τὸν στίχο καί, *prima facie*, καί τὸ νόημα τοῦ στίχου. Τὸ ἄτε ἔρχεται ἔτσι σὲ δευτέρη μοῖρα, ἀφοῦ παρέχεται νόημα μέχρι τὸ τέλος τοῦ στίχου 1, ὑπὸ τύπον παράθεσης (ἀτύπου, γιατί οἱ ἐκδότες δὲν ἔχουν βέβαια τὴ φράση *αἰθόμενον πῦρ* μεταξὺ κομμμάτων), ὅποτε ὁ διασκελισμὸς τοῦ στίχου, ποῦ σημειώνεται μετὸ ἐπιτασσόμενο παραβολικό, εἶναι σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι πρὶο χαλαρὸς μετὴν ὀλοκληρωμένη νοηματικὰ ἐντύπωσι ποῦ δημιουργεῖ τὸ *αἰθόμενον πῦρ* σὰν παράθεσι στὸ χρυσός· ἔτσι, αὐτὴ ἡ (ἄτυπη) παράθεσι ἔχει προλάβει τὴν ἀκολουθοῦσα παραβολὴ ποῦ εἰσάγει καθυστερημένα τὸ ἄτε (*αἰθόμενον πῦρ / ἄτε*), τὸ ὁποῖο, ἔτσι ὅπως ἐμφανίζεται, μᾶλλον αἰφνιδιάζει παρὰ ἀναμένεται.²⁸ Ἐπίσης, τὸ ρῆμα *διαπρέπει*, ἐνῶ σαφῶς ἀναφέρεται στὸν χρυσό (*ὁ δὲ χρυσός ... / διαπρέπει ... ἔξοχα πλούτου*), μετὴ τὴ θέση ποῦ κατέχει μπροστὰ ἀπὸ τὸ *νυκτί*, ἐμπλέκεται νοηματικὰ καί ἀπόλυτα ταιριαστὰ μετὴ τὴν εἰκόνα αἰθόμενου πυρὸς ποῦ ὄντως κυριαρχεῖ μετὴ τὴ λάμψι τοῦ (*διαπρέπει*) μέσα στὴ νύχτα. Δομικὰ λοιπὸν ἀντὶ τὸ ρῆμα νὰ ἐμφανίζεται στὴν κυρία πρότασι τὸ συναντᾶμε μέσα στὴν παραβολική, ὅπου κανονικὰ δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχει ἐφόσον μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ ἀπὸ τὴν κυρία πρότασι, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅμως, στὴν περίπτωσι αὐτῇ, λείπει. Ἐνῶ λοιπὸν τὸ ἀναμενόμενο θὰ ἦταν λ.χ. *ὁ δὲ χρυσός διαπρέπει ἔξοχα μεγάνορος πλούτου, ἄτε αἰθόμενον πῦρ* (ἐνν. *διαπρέπει*) *νυκτί*, τώρα ἔχουμε ὅ,τι ἰσοδυναμεῖ μετὸ ἐξῆς: *ὁ δὲ χρυσός, ἄτε αἰθόμενον πῦρ διαπρέπει νυκτί, [διαπρέπει] ἔξοχα μεγάνορος πλούτου*. Ὅμως ὁ Πίνδαρος συμπλέκει θαυμάσια τὴ δομὴ τῆς ὅλης φράσεως, καί σ' αὐτὸ συμβάλλει δραστικὰ ἡ ἐπίταξι²⁹ τοῦ ἄτε, γιατί μετὴν ἀποφεύγεται ἡ ἐπανάληψι τοῦ *διαπρέπει* στὴν κυρία πρότασι.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ Πινδάρου δίνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ὠδῆς δείγματα τοῦ ὕψους τῆς: ὁ ποιητῆς, ὑπὸ τοὺς κανόνες – καί τοὺς περιορισμοὺς – τῆς ἔμμετρης σύνθεσης,³⁰ μᾶς παρουσιάζει ἐδῶ μία ἐξαιρετικὰ προσεγμένη δομὴ: μετὴν ἐπίταξι τοῦ ἄτε ἐπιτυγχάνεται ἡ συνέχεια τῆς ροῆς τοῦ λόγου, μετὴ ἀποτέλεσμα ἡ παραβολὴ νὰ ἐντάσσεται χωρὶς διακοπὴ μέσα

Particles, Ὁξφόρδη²1954, σ. 526.

28. Παρόμοια ὁ Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 12-13.

29. Σὲ ὅλο τὸ (διασωθέν) ἔργο τοῦ Πινδάρου τὸ ἄτε (ὡς παραβολικό) προτάσσεται 4 φορές, ἐνῶ ἐπίτασσεται 3· τὰ παραδείγματα στὸν William J. Slater, *Lexicon to Pindar*, Βερολίνο 1969, s.v. ὄστε, b.a.

30. Εἰδικὰ γιὰ τὸν Πίνδαρο οἱ περιορισμοὶ εἶναι ἀκόμη πρὶο στενοί: μέσα στὴν ἐλευθερία ποῦ ἔχει νὰ κατασκευάσει μετρικῶς τὴν πρώτη στροφὴ κάθε ὠδῆς τοῦ ὅπως τοῦ ἀρέσει, ὀφείλει στὴ συνέχεια νὰ ἀκολουθήσει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο μετρικὸ πρότυπο σὲ ὅλες τὶς ὑπόλοιπες στροφές καί ἀντιστροφές μέχρι νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ποίημα· τὸ ἴδιο ἰσχύει καί γιὰ κάθε ἐπωδὸ, ποῦ ὅλες τους, στὴν ἴδια ὠδῇ, διατηροῦν ἐπίσης τὸ μέτρο τῆς πρώτης (βλ. καί Race, ὁ.π. (σημ. 13), σ. 15).

στην κύρια έννοια που αρχίζει με τὸ ὁ δὲ χρυσός· ἔτσι, ἡ ἥπια παρεμβολή του αἰθόμενον πῦρ ἄτε – που διὰ τῆς ἐπιτάξεως τοῦ παραβολικοῦ παραμένει σφιχτὰ δεμένη με τὸ ὁ δὲ χρυσός – δὲν προλαβαίνει νὰ μᾶς περισπάσει τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὸν χρυσό, γιατί ἀμέσως ἔρχεται τὸ ρῆμα (διαπρέπει), που μᾶς ἐπαναφέρει γρήγορα στὸ κύριο νόημα ὅτι ὁ χρυσός διαπρέπει: ὁ χρυσός ξεχωρίζει με τὴ λάμψη του ξεπερνώντας κάθε (ἄλλη) μορφή πλούτου, ὅπως ξεχωρίζει με τὴ λάμψη της ἡ φωτιά που καίει τὴ νύχτα.

Ἡ θέση λοιπὸν τῶν λέξεων φαίνεται μελετημένη, εἰδικὰ τῶν τριῶν πρώτων στὸν δεῦτερο στίχο (ἄτε διαπρέπει νυκτι) που με πρώτη ματιὰ φαίνονται «ἀτάκτως ἐρριμμένες». Ἡ τρίτη ἐξ αὐτῶν (νυκτι) ἐπαναφέρει τὸ διαπρέπει στὸ αἰθόμενον πῦρ, μετὰ τὴν ἐμβόλιμη (καὶ ἀπαραίτητη) σύναψη τοῦ ρήματος με τὸ ὁ δὲ χρυσός (βλ. ἀνωτέρω), ἐνῶ οἱ τρεῖς τελευταῖες λέξεις τοῦ στίχου (μεγάνορος ἔξοχα πλούτου) ἀναφέρονται καὶ πάλι στὸν χρυσὸ μέσω τοῦ διαπρέπει – με τὸ ἔξοχα, στὸ μέσον, νὰ μεγαλύνει τὸ μεγάνορος πλούτου.

Σχηματικά, ἡ προσεγμένη συμπλοκή τοῦ Πινδάρου στὸ δεῦτερο μέρος τοῦ Priamel, συμπλοκή που ἐξασφαλίζει με τὴν τεχνική της καὶ οἰκονομία λόγου, ἔχει ὡς ἐξῆς:

ὁ δὲ χρυσός	αἰθόμενον πῦρ ἄτε
	διαπρέπει
νυκτι	μεγάνορος ἔξοχα πλούτου.

Ἔτσι, ἔχουμε ἕναν τύπο χιασμοῦ που κυβερνᾶται ἀπὸ τὸ ρῆμα διαπρέπει, καθὼς κάθε μέλος του περνᾶ (ὀλοκληρώνοντας τὸ νόημά του) μέσα ἀπὸ αὐτό.³¹

31. Ὁ Πίνδαρος ἀρέσκειται στοὺς ἰδιαίτερα ἐπιμελημένους χιασμούς, ὅπως π.χ. *Ἰσθ.* 1.64-65 *εὐφώνων πτερύγεσσι ἀερθέντ' ἀγλααῖς / Πιερίδων*, ὅπου ἐπίσης, ἀντὶ παραβολῆς (αἰθόμ. πῦρ ἄτε) ἔχουμε σύνθετες μεταφορές, μάλιστα με κατηγορίες λέξεων ἀπὸ τις ὁποῖες σταθερὰ ὁ ποιητὴς ἀντλεῖ μεταφορές (πτερύγεσσι ἀερθέντ': ὕψος-μεγαλεῖο· ἀγλααῖς: λάμψη-φῶς· *εὐφώνων Πιερίδων*: τραγούδι/ἐξύμνηση-δόξα)· γιὰ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα βλ. W. H. Race, «Negative Expressions and Pindaric Poikilia», *TAPhA* 113 (1983) 95-122, ἰδ. 99-100. Γενικότερα Arthur Leslie Keith, *Simile and Metaphor in Greek Poetry. From Homer to Aeschylus* (ἰδ. διατρ. Chicago), Menasha, Wis. 1914. Σχηματικά, ὁ χιασμὸς ἔχει ὡς ἐξῆς:

(νιν) εὐφώνων	πτερύγεσσι
	ἀερθέντ'
ἀγλααῖς	Πιερίδων:

«Αἱ εὐφῶνοι Πιερίδες», που ἐδῶ πρωταγωνιστοῦν, τοποθετοῦνται ὡς ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία λέξη στὸν χιασμό, «ἀγαλιάζοντας» αὐτὸν που σηκώθηκε ψηλά/ἐξυμνήθηκε πάνω στὰ λαμπρὰ φτερά τους.

Τὸ ἀρχαῖο σχόλιο Ig³² δογματίζει (ad loc.): «ἀπὸ κοινοῦ τὸ διαπρέπει». Ἄλλὰ ἡ ἀνάλυση ποῦ ἔγινε προηγουμένως ἴσως ἐπέτυχε νὰ δείξει ὅτι πολλὰ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὸ ἀπλὸ αὐτὸ σχόλιο.³³ Σὲ σχέσηη τώρα μὲ τὸ αἰθόμενον πῦρ ἐν [sic] νυκτί, τὸ αὐτὸ ὡς ἀνωτέρω ἀρχαῖο σχόλιο ἐπεξηγεῖ, ἐξειδικεύοντας, «ἤγουν ὁ πυρσός». Παρόμοια καὶ ὁ Fränkel σ. 538,³⁴ ὁ ὁποῖος ἐπεξηγεῖ: «ἄστρα»: «nächtliches Feuer, (Sterne,)», «stars» (ἀγγλ. μτφρ., σ. 471). Δὲν θεωρῶ ὅτι ἐδῶ χωράει ὅποιαδήποτε ἐπεξήγηση/ἐξειδίκευση, γι' αὐτὸ καὶ διευκρίνιση δὲν χρειάζεται. Ἐν προκειμένῳ πιστεύω ὅτι αὐτὸ ποῦ προβάλλεται ἐδῶ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ πυρὸς ποῦ λάμπει μέσα στὴ νύχτα, ὅτι ἡ γενικότητα εἶναι ἀνάλογη μὲ ἐκείνην τοῦ ἄριστον μὲν ὕδωρ, καὶ ὅτι ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἔχει νὰ κάνει μὲ ὅποιοδήποτε αἰθόμενον πῦρ νυκτί, ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ πηγή του. Ἴσως τὸ ἀρχαῖο σχόλιο νὰ ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ Διθ. 2.10-11 αἰθόμενα τε / δαῖς, πρβ. ?fr. 356 ἰππεύει πυρσῶ ... λάμποντι (sc. Ἥλιος), ἢ ἀπλῶς, διότι δαῖς (= πυρσός) εἶναι ἡ πιὸ «πρόχειρη» στὸν νοῦ πηγή πυρὸς τῆς ἐποχῆς.

Ἄν τὸ δευτέρο μέρος τοῦ Priamel παρουσιάζει μία παρομοίωση ὅχι ἀμέσως διακριτή, στὸ τρίτο μέρος, εἰ δ' ἄεθλα ..., ἡ παρομοίωση εἶναι κρυφὴ ἢ κεκαλυμμένη, ἀφοῦ ἐδῶ δὲν ἔχουμε κάποιον παραβολικὸ μῦθο. Πρόκειται γὰρ μιὰ παρομοίωση «χωρὶς σάν», «Vergleich ohne wie» κατὰ τὸν Dornseiff,³⁵ ἢ μὴ διατυπωμένη παρομοίωση (unstated comparison), ἢ ἀκόμη «ἀσύνδετη παρομοίωση», ἀφοῦ τὰ μέρη τῆς ἐμφανίζονται στὸ κείμενο παρατακτικῶς³⁶ χωρὶς ἐκπεφρασμένο παραβολικὸ συσχετισμό.

32. Anders Björn Drachmann, *Scholia vetera in Pindari Carmina*, τ. 1-3, Λυψία 1903, 1910, 1927 [ἀνατύπ. Amsterdam 1964].

33. Ἡ «ἔλλειψη», ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 13, συνίσταται στὴ μὴ ἐπανάληψη τοῦ ῥήματος, καὶ εἶναι συνήθης στὴν ἐλληνική, ὅπως γράφει. Ὅμως γιὰ τὸ πῶς λειτουργεῖ αὐτὸ τὸ «ἀπὸ κοινοῦ» ἢ ἡ «ἔλλειψη» στὸ συγκεκριμένο χωρίο δὲν λέγεται τίποτα, ὅπως δὲν λέγεται καὶ ἀπὸ τὸν Willem Jacob Verdenius, *Commentaries on Pindar. Vol. I: Olympian Odes 3, 7, 12, 14* [Mnemosyne, suppl. 97], Leiden 1987· *Vol. II: Olympian Odes 1, 10, 11, Nemean 11, Isthmian 2* [Mnemosyne, suppl. 101], Leiden - Νέα Ὑόρκη - Κοπεγχάγη - Κολωνία 1988, σ. 6.

34. Hermann Fränkel, *Dichtung und Philosophie des frühen Griechentums. Eine Geschichte der griechischen Epik, Lyrik und Prosa bis zur Mitte des fünften Jahrhunderts*, Μόναχο ³1969 (²1962, ¹1951). Πρβ. στὰ ἀγγλικά: *Early Greek Poetry and Philosophy. A History of Greek epic, lyric, and prose to the middle of the fifth century*, μτφρ. Moses Hadas - James Willis, Ὁξφόρδη 1973.

35. Ὁ.π. (σημ. 5), σ. 97.

36. Στὸν «παρατακτικὸ» τρόπο γραφῆς τοῦ Πινδάρου («paratactic style») ἀναφέρεται καὶ ὁ Lewis Richard Farnell (*the Works of Pindar*, τ. 1-3, τ. I: *Translated, with Literary and Critical Commentaries. Translation in Rhythmical prose with Literary comments*, Λονδίνο 1930· τ. II, *Critical Commentary*· τ. III: *The Text*, Λονδίνο 1932· [ἀνατύπ. τοῦ τ. II ὡς *Critical Commentary to the Works of Pindar*, Amsterdam 1961, 1965] χαρακτηρίζοντάς τον «more vivid and swift», τ. II, σ. 4, καί, ἀκόμη παλαιότερα, ὁ Basil Lanneau Gildersleeve (*Pindar: The Olympian and Pythian Odes*, Νέα Ὑόρκη ²1890 (¹1885) [ἀνατύπ. τῆς ἔκδοσης ²1890:

(Ἐδῶ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ *variatio* στὴ δήλωση τῆς παρομοίωσης.)

Ὅπως ὁ Πίνδαρος ἐκθέτει τὰ πράγματα στὸ τρίτο μέρος τοῦ Priamel, τὸ νόημα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Κι ἂν, καρδιά μου, ἐπιθυμεῖς νὰ ἐξυμνεῖς ἀγῶνες, περιόρισε τὴν ἀναζήτησή σου στὸν ἥλιο καὶ μὴν πασχίζεις νὰ βρεῖς – γιὰτὶ δὲν θὰ βρεῖς – ἄλλο ἄστρο λαμπερὸ τὴν ἡμέρα ἀπ’ τὴ μιά ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ἔρημου³⁷ αἰθέρα πιὸ θαλπερὸ ἀπὸ τὸν ἥλιο, γι’ αὐτὸ καὶ ἄς μὴν ἀνακηρύξουμε ἄλλον ἀγῶνα ἀνώτερο ἀπὸ αὐτὸν τῆς Ὀλυμπίας».³⁸ Ἡ παρομοίωση ποὺ ἐξάγεται ἐδῶ εἶναι συνοπτικὰ ἢ ἐξῆς: «Ὅπως δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἄστρο ... ἔτσι καὶ κανεὶς ἄς μὴ ...».

Μετὰ τὸ βραχὺ καὶ ἀπόλυτο τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Priamel (ἄριστον μὲν ὕδωρ), τὰ ὑπόλοιπα δύο μέρη του συμπλέκονται περίτεχνα μὲ ἕνα χιασμό, βάσει τῆς σειρᾶς ποὺ τοποθετεῖ ὁ Πίνδαρος τὶς λέξεις· σχηματικῶς λοιπὸν ἔχουμε:

Amsterdam 1965] ὁμιλεῖ γιὰ «implied comparison» τοῦ προτιμᾶ ὁ Πίνδαρος «which is conveyed by parallel structure», σ. xlii.

37. Διότι ἐν ἀμέρῳ ὁ αἰθέρας (οὐρανός) φαντάζει πράγματι ἔρημος: ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἥλιο, τίποτε ἄλλο δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει (ἀφοῦ τὸ λαμπρὸ του φῶς καλύπτει πλήρως τὴν παρουσία τῶν ἄλλων οὐρανίων σωμάτων) ἐξ οὗ καὶ τὸ μάταιον τῆς περαιτέρω ἀναζήτησης (μηκέτι σκόπει), πρβ. Σιμων. 605 *μόνος ἄλιος ἐν οὐρανῷ*, πρβ. Ἀνδρέα Κάλβου 8, ε', 1-2 μόνον βλέπω τὸν ἥλιον / μένοντα εἰς τὸν ἀέρα, ἐπίσης 2, ι'. Γιὰ ἐπιβιώσεις τοῦ Πινδάρου στοὺς νεότερους χρόνους βλ. Anna Gentilini, *Fortuna neogreca di Pindaro* [Studi bizantini e neogreci, 3], Πάδοβα 1971.

38. Ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὸν Fränkel (³1969), ὁ.π. (σημ. 34), σ. 538, σημ. 2 [= σ. 471 στὴν ἀγγλ. μτφρ.], καὶ ὁ Verdenius, ὁ.π. (σημ. 33), συμφωνεῖ (στὸ *ἄεθλα*, vol. II, σ. 7), ὅτι ὁ ἔπαινος τοῦ Ὀλυμπίας ἀγῶνος στὴν ἀρχὴ τῆς ὠδῆς ἀνεβάζει συνάμα καὶ τὸ γόητρο τῆς στὴν Ὀλυμπία νίκης τοῦ Ἰέρωνος, ποὺ ἐπετεύχθη σὲ ἀγῶνα ἀπλῆς ἵπποδρομίας, διότι ἡ νίκη μὲ ἵππον *κέλητα* (ἄλογο κούρσας) δὲν ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ ἐπιφανέστερη – πρβ. τὴν εὐχὴ τοῦ Πινδάρου (Ὀλ. 1.109-111) νὰ ὑμνήσει μιὰ νίκη τοῦ Ἰέρωνος σὲ ἄρματοδρομία, ποὺ ἦταν ἢ ἐνδοξότερη ἀπὸ ὅλες. Ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἔτσι, ὁμως μόνον ἀπὸ μέρους τοῦ Πινδάρου, ἀφοῦ ὁ Ἰέρων εἶχε ἤδη νικήσει ἄλλες δύο φορές (στὰ Πύθια) μὲ τὸν ἴδιο ἵππο τὸν Φερένικο (βλ. Ὀλ. 1.18, πρβ. Βαχχ. 5.37-49, 182-186) στὸ ἴδιο ἀγώνισμα, τὸ 482 καὶ τὸ 478, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐν λόγω νίκη του στὴν Ὀλυμπία (476), πρβ. Frank J. Nisetich, *Pindar's Victory Songs. Translation, Introduction, Prefaces*, Βαλτιμόρη - Λονδίνο 1980, σ. 81, καὶ αὐτὸ διέφυγε τὴν προσοχὴ τοῦ Fränkel: «Hierons Sieg von 476, bisher sein einziger, war in einer wenig angesehenen Konkurrenz errungen worden, dem Rennen der Reitpferde; die Bedeutung des Erfolgs lag also hauptsächlich darin, daß es ein olympischer war», ἀνωτ. l. c. Ἐὰν ὁμως ὁ ἴδιος ὁ Ἰέρων θεωροῦσε τέτοιες νίκες ὄχι τόσο ἄξίες τοῦ ὀνόματός του (καὶ τὸ 482 ἦταν ἤδη τύραννος, στὴ Γέλα), δὲν θὰ μετεῖχε παρὰ μόνον σὲ ἄρματοδρομίες (ὅπως τὸ 470 στὰ Πύθια, ὅπου καὶ νίκησε μὲ τέθριππο ἄρμα, Πινδ. Πυθ. 1): «the four-horse chariot race, the contest which contributed most to the splendour of these great festivals, was possible only for the very rich men; and τύραννοι, such as Hiero, commanded the amplest means of achieving such victories with impressive magnificence», Sir Richard Cleverhouse Jebb, «Pindar», *JHS* 3 (1882) 144-183, 148.

	1	2	3
2ο μέρος:	χρυσός (εἶδος)	πῦρ (σύγκριση)	πλοῦτος (γένος)
	4	5	6
3ο μέρος:	ἄεθλα (γένος)	ἥλιος (σύγκριση)	Ὀλυμπίας ἀγών (εἶδος)

Χρησιμοποιώντας τὴν ἀριστοτελικὴ ὁρολογία, κατὰ τὴν ὁποία τὸ «εἶδος» περιλαμβάνεται στὸ πλαίσιο τῆς εὐρύτερης ἔννοιας «γένος», ὁ χρυσός, τὸ κατεξοχὴν εἶδος πλοῦτου, συσχετίζεται διὰ τοῦ χιασμοῦ μὲ τὸν κατεξοχὴν ἀγώνα, αὐτὸν τῆς Ὀλυμπίας (1, 6). Τὸ ἄλλο σκέλος τοῦ χιασμοῦ συνδέει ὅλα τὰ εἶδη τοῦ πλοῦτου (γένος) μὲ τὸ σύνολο τῶν εἰδῶν (γένος) τῶν ἀγῶνων (3, 4).³⁹ Τὸ κέντρο τοῦ σχεδιαγράμματος (2, 5) καταυγάζεται ἀπὸ τὸ φῶς τῶν δύο παρομοιώσεων/συγκρίσεων (πῦρ, ἥλιος) ποὺ καθεμιά τους δίνει τὴ λάμψη τῆς στὸν χρυσό (ὁ ὁποῖος λάμπει σὰν τὸ πῦρ τῆ νύχτα) καὶ στὸν Ὀλυμπίας ἀγώνα (ὁ ὁποῖος λάμπει ὅπως ὁ ἥλιος τὴν ἡμέρα), ἀλλὰ μὲ βουστροφηδὸν ἀνάγνωση/συμπλοκὴ τῶν δύο μερῶν τοῦ Priamel, δηλαδὴ μὲ σύνδεση τοῦ τέλους τοῦ 1ου μέρους μὲ τὸ τέλος τοῦ 2ου (διάβαζε: 1-2-3-6-5-4)· ἔτσι: ὁ χρυσός, ποὺ εἶναι σὰν πῦρ, ξεπερνᾷ κάθε πλοῦτο, ὅπως ὁ Ὀλυμπίας ἀγών, ποὺ εἶναι σὰν ἥλιος, ξεπερνᾷ τὰ ἄλλα ἄεθλα.

Κατὰ ταῦτα, τὰ μέρη 2 καὶ 3 τοῦ Priamel δίνουν νόημα (α) μὲ τὴ σειρὰ ποὺ τὰ παραθέτει ὁ ποιητῆς (1-6), (β) μὲ τὴ βουστροφηδὸν φορὰ (βλ. ἀνωτέρω), ἐνῶ ἐπιπλέον σχηματίζουν χιασμὸ μὲ τὰ μέλη τους 1, 6 καὶ 3, 4· ὅσο γιὰ τὶς δύο συγκρίσεις (2+5), οἱ ὁποῖες δένουν τὸ κείμενο, ὅπως καὶ ἂν αὐτὸ ἀναγνωσθεῖ (κανονικά, ἢ βουστροφηδόν), «φωλιάζουν» ἀνάμεσα στὰ (ἡ: ἀγκαλιάζονται ἀπὸ τὰ) εἶδη καὶ τὰ γένη, δηλαδὴ τοὺς βασικοὺς συσχετιζόμενους ὅρους.⁴⁰

Κλείνοντας τὴν προσέγγισή μας στὸ Priamel τοῦ 1ου Ὀλυμπιονίκου, συνοψίζουμε παρατηρώντας τὰ ἑξῆς:

(α) τὸ 3ο μέρος τοῦ Priamel φαίνεται ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ δεύτερο (ὡς εἴθισται), ὅμως δὲν εἶναι· (β) ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ ποιητῆ (μέσω τῆς ἀποστροφῆς του στὸ φίλον ἤτορ) γενικεύεται στὸ τέλος μὲ τὴν προτροπικὴ ὑποτακτικὴ αὐδάσομεν (μὲ βράχυνση τῆς καταλήξεως), ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι τόσοσὸν πληθυντικὸς τῆς μεγαλοπρεπειας, ἀλλὰ μάλλον ἕνας «γενικευτικὸς πληθυντικὸς»,⁴¹ δηλ. ποὺ ἰσχύει γιὰ (ἀναφέρεται σέ) πολλὰ

39. Πρβ. Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 4.

40. Πρβ. «Pindar is a master of parallel and chiastic (criss-cross) interlocking of words», Race, ὁ.π. (σημ. 13), σ. 15 fin.

41. Ὑπὲρ τοῦ «generic plural» καὶ ὁ Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 24 fin. «let no one speak of», δίνοντας ὅμως ἴσως πιθανότητες καὶ στὸν pluralis maiestatis, ὅπως τὸν ἐρμηνεύει ὁ Staffan Fogelmark, *Studies in Pindar, with particular reference to Paean VI and Nemean VII*, Lund 1972.

πρόσωπα, πού ισχύει γενικῶς. Ἔτσι, τὸ «καὶ ἄς μὴν ἀνακηρύξουμε» ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ «καὶ κανεῖς ἄς μὴν ἀνακηρύξει», πού τελικὰ σημαίνει κάτι σὰν τὸ «δὲν γίνεται νὰ προβάλει κανεῖς δημοσίᾳ ἄλλον ἀγῶνα πού νὰ ὑπερέχει αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπίας – γιατί ἀπλῶς δὲν ὑπάρχει (ἄλλος) ἀγῶνας φέρτερος Ὀλυμπίας».

Μὲ βάση λοιπὸν τὴ σκέψη αὐτή, ὁ ποιητὴς προβάλλει, στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ Priamel, αὐτὸ πού πιστεύει ὡς κάτι καθολικῆς ἀποδοχῆς, ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπο πού τὸ εἰσάγει ἀποκλείει κάθε ἀντίλογο. Καὶ εἶναι θαυμαστὸ πῶς, ἐνῶ στὴν ὑπόθεση (εἰ ... ἔλδεται) καὶ μὲ τὸ πρῶτο σκέλος τῆς ἀπόδοσης τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου, ὁ Πίνδαρος ἀναφέρεται στὸν ἑαυτό του, μὲ τὸ δεύτερο σκέλος τῆς ἀπόδοσης ξεφεύγει ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του σκοπιὰ γενικεύοντας, περνώντας δηλαδὴ ἀπὸ τὸ *μηκέτι σκόπει (φίλον ἦτορ) στὸ μηδ' ... αὐδάσομεν* (= καὶ κανεῖς ἀπὸ ὅλους μας ἄς μὴ ...). Ἔτσι φαίνεται νὰ ἐρμηνεύεται καὶ ἡ *variatio*⁴² στὴν παρατακτικὴ σύνδεση τῶν δύο σκελῶν τῆς ἀπόδοσης (*σκόπει-αὐδάσομεν*), ἡ ὁποία σημειώνεται ἀπὸ μελετητές, χωρὶς ὡστόσο νὰ αἰτιολογεῖται: δι' αὐτῆς ὁ ποιητὴς καθολικεύει τὸ προσωπικὸ του πιστεύω περὶ τοῦ Ὀλυμπίας ἀγῶνος (*φίλον ἦτορ μηκέτι ... σκόπει*) προσδίδοντάς του οἰκουμενικὴ ἀποδοχὴ (*μηδ' αὐδάσομεν*): κατακλείδα εἶναι ὅτι, κατ' ἀρχὰς γιὰ τὸν Πίνδαρο, καὶ ἀκολούθως γιὰ ὅλους,⁴³ ὁ Ὀλυμπίας ἀγὼν εἶναι ὁ μόνος φέρτερος, εἶναι αὐτὸς πού ἐπισκιάζει μὲ τὴ λάμψη του τοὺς ἄλλους: εἶναι

σ. 128 σημ. 62: «ὁ Πίνδαρος τὸν χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ δώσει ἔμφαση στὴ σπουδαιότητα τῆς δικῆς του πράξεως», ἐρμηνεῖα πού πείθει καὶ τὸν Verdenius, ὁ.π. (σημ. 33), τ. II, σ. 9. Ἡ Fiske, ὁ.π. (σημ. 20), σσ. 15-16, θεωρεῖ ὅτι ὁ πληθυντικὸς ἀναφέρεται στὸν Χορὸ (ἀποψη πού προηγουμένως δὲν ἔχει ἐπιδοκιμάσει οὔτε ὁ Gerber οὔτε ὁ Verdenius, ὁ.π.), ὑποστηρίζοντας ὅτι τὸ πρόσωπο πού ὁμιλεῖ δὲν εἶναι ὁ Πίνδαρος, ἀλλὰ ἓνα μέλος τοῦ Χοροῦ πού ἀπευθύνεται στὰ ὑπόλοιπα μέλη του· ὁ Stephen Instone, *Pindar. Selected Odes: Olympian 1, Pythian 9, Nemean 2 and 3, Isthmian 1*, Warminster 1996, σ. 95, προτείνει ὅτι ὁ πληθυντικὸς «ἀναφέρεται γενικῶς στοὺς ποιητὲς οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐρχονται νὰ τραγουδήσουν στὴν ἐστία τοῦ Ἱέρωνος (Ὀλ. 1.8-11, 14-17)». Τέλος, ἡ Shirley Darcus Sullivan, «Aspects of the “fictive I” in Pindar: Address to psychic entities», *Emerita* 70 (2002) 83-102, παραθέτει μία σύνοψη τῶν ἀπόψεων γιὰ τὸ πού ἀναφέρεται τὸ *αὐδάσομεν*, σ. 97 σημ. 51.

42. Μία «ποιητικώτερη» ἐρμηνεῖα τῆς «*variatio*» *σκόπει ... αὐδάσομεν* θὰ ἦταν ἡ ἐξῆς: ὁ ποιητὴς προβάλλει πρῶτα στὴν καρδιά του αὐτὸ πού ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ (= νὰ ὑμνήσει ἀγῶνες), καὶ βρίσκοντάς τὴν πρόθυμη γι' αὐτὸ, ἐκφράζει ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ κοινοῦ μὲ αὐτὴν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμφωνίας τους ὅτι θὰ ὑμνήσουν μαζί τὸν Ὀλυμπίας ἀγῶνα (*αὐδάσομεν*), ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι φέρτερος ὄλων. Περὶ τῆς ἐνότητας τοῦ ποιητῆ καὶ τῆς καρδιάς του πρβ. Athanasios Kambylis, «Anredeformen bei Pindar», στὸν τ. *Χάρης Κωνστ. I. Βουρβέρη*, Ἀθῆνα 1964, σ. 165. Ὡστόσο, ἡ ἐρμηνεῖα αὐτὴ περιορίζει τὴν καθολικότητα πού προσδίδει ὁ γενικευτικὸς πληθυντικὸς (οὐσιαστικὰ μετέχουν μόνον ὁ ποιητὴς καὶ τὸ θυμικὸ του) καὶ δὲν προσφέρεται γιὰ τὸ κλείσιμο ἐνὸς Priamel (βλ. τὴν ἐπόμενη σημείωση).

43. *Μηδ' αὐδάσομεν* = ὅλοι μαζί ἐν σώματι, περιλαμβανομένων (α) τοῦ ἑαυτοῦ του μετὰ τοῦ *φίλον ἦτορ*, (β) τοῦ ἐπιτελείου του (μουσικῶν, χορευτῶν, κ.ἄ. συντελεστῶν τῆς παράστασης τοῦ ὕμνου), (γ) τοῦ ἀκρατηρίου, σὲ ἓνα πληθυντικὸ τοῦ συνόλου «generic plural».

ὅπως ὁ ἥλιος ποὺ λάμπει μόνος του στὸν οὐράνιο θόλο «σβήνοντας» τὸ φῶς τῶν ἄλλων ἀστρῶν καὶ κυριαρχώντας πλήρως, καὶ ὅπως ὁ χρυσός, ποὺ ξεπερνᾶ κάθε ἄλλον πλοῦτο. Καὶ ὅπως τὸ Priamel ἀρχίζει μὲ κάτι ποὺ εἶναι ἀδιαμφισβήτητο ἢ γενικῆς ἀποδοχῆς (ἄριστον μὲν ὕδωρ), ἔτσι καὶ τελειώνει, μὲ κάτι ἐπίσης ἀναντίλεκτο (μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν), ὅπως περίτεχνα τὸ εἰσάγει ὁ ποιητής.⁴⁴

5. Τὸ Priamel τοῦ Πινδάρου, Ὀλ. 3.42-44

- 42 εἰ δ' ἀριστεύει μὲν ὕδωρ, κτεάνων δὲ
χρυσὸς αἰδοιέστατος,
43 νῦν δὲ πρὸς ἐσχατιᾶν
Θήρων ἀρεταῖσιν ἰκάνων ἄπτεται
44 οἴκοθεν Ἡρακλέος
σταλᾶν.⁴⁵ τὸ πόρσω δ' ἐστὶ σοφοῖς ἄβατον
45 κάσφοις. οὐ νιν διώξω· κεινὸς εἶην.

Snell-Maehler / Race (Loeb)

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ 3ος Ὀλυμπιονίκος γράφτηκε τὸ ἴδιο ἔτος (476) μὲ τὸν 1ο πρὸς τιμὴν τοῦ Θήρωνος τοῦ Ἀκραγαντίνου, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε σὲ ἀρματοδρομία. Ὁ στίχος 42 (ἀρχὴ τοῦ Priamel) ἀπηγεῖ καθαρὰ τοὺς δύο πρῶτους στίχους τοῦ Priamel τοῦ 1ου Ὀλυμπιονίκου, καὶ φαίνεται ὅτι ὁ Πίνδαρος μὲ τὸν στ. 42 παραπέμπει στὸν ἑαυτὸ του (Ὀλ. 1.1-2),⁴⁶ ἐπιναφέροντας ἐδῶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀφορισμοῦ του γιὰ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν χρυσό, δηλ. αὐτὸ ποὺ διατύπωσε ἀξιωματικὰ στὴν ἀρχὴ τοῦ Ὀλ. 1.⁴⁷

44. Βιβλιογραφία γιὰ τὸ Priamel τοῦ Ὀλ. 1: Kröhling, ὁ.π. (σημ. 2), σ. 57· Krischer, ὁ.π. (σημ. 4) 87-88· Race, ὁ.π. (σημ. 3), σσ. 75-76· Antonino Luppino, «Il proemio dell'Olymp. 1 di Pindaro, Polisimia e Ambiguità», *Vichiana* 13 (1984) 265-273· Thomas Kent Hubbard, *The Pindaric Mind: A Study of Logical Structure in Early Greek Poetry* [Mnemosyne, suppl. 85], Leiden 1985, σσ. 154-155 (πρβ. τοῦ ἴδιου, *Polar Structure in the Odes of Pindar: Toward a Dialectical Theory*, διδ. διατρ., Yale 1980, σσ. 245-248)· Race, ὁ.π. (σημ. 13), σ. 35· Race, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 9-11· Arrighetti, ὁ.π. (σημ. 14) 45· Race, «Some Visual Priamels...», ὁ.π. (σημ. 11) 3-4· John Thomas Hamilton, *Soliciting Darkness: Pindar, Obscurity and the Classical Tradition* [*Harvard Studies in Comparative Literature*, 47], Cambridge, Mass. - Λονδίνο 2003, σσ. 88-89.

45. Γιὰ τὴν ὁμοιότητα στὴν ἔκφραση πρβ. *Ἰσθ.* 4.11-12: ἀνορέας δ' ἐσχάταισιν/οἴκοθεν στάλαισιν ἄπτονθ' Ἡρακλείαις.

46. Πρβ. William Fitzgerald, *Agonistic Poetry: The Pindaric Mode in Pindar, Horace, Hölderlin, and the English Ode*, Berkeley - Los Angeles - Λονδίνο 1987, σ. 60 fin.: «In these final lines [τοῦ Ὀλ. 3] we have the highly unusual phenomenon of an ancient poet quoting himself». Ὁμοῦ βλ. Farnell, ὁ.π. (σημ. 36), τ. II, σ. 29 (βλ. τὴν ἐπόμενην σημ.).

47. Τὸ ὅτι ὁ 1ος Ὀλ. πρέπει νὰ γράφτηκε λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν 3ο (καὶ οἱ δύο ἐξυμνοῦν νίκες τοῦ 476) δὲν εἶναι ἐδῶ μιὰ «ὑπόθεση ἐργασίας» ἀλλὰ κάτι ποὺ ἐξάγεται, ὅπως πιστεύω, ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Πίνδαρος ἐκφράζεται στὸν στ. 42 (βλ. συνέχεια τῶν σχολίων μου)· τὸ αὐτὸ φαίνεται νὰ πιστεύει ὁ

Τυπικά, ἐδῶ ἔχουμε μία διμερῆ ὑπόθεση (εἰ δ' ἀριστεύει μὲν ὕδωρ, κτεάνων δὲ χρυσὸς αἰδοιέστατος [ἐνν. ἐστὶ], καὶ ὡς ὑπόθεση ἐρμηνεύεται καὶ ἀποδίδεται μεταφραστικά ἀπὸ πολλοὺς ἔγκριτους φιλόλογους. Ἔτσι, ὁ Gerber⁴⁸ ἐξιῶνει τὴν ὑπόθεση τοῦ Ὀλ. 1.3 μὲ τὴν παροῦσα (3.42), καὶ μὲ τὶς ὑποθέσεις στοὺς Ὀλ. 6.4-6, 11.4 καὶ στὸν Νεμ. 5.19, θέλοντας νὰ δείξει ὅτι ἡ χρήση ὑποθέσεων σὲ Priamel εἶναι συχνή. Στὸν Gerber (l.c.) παραπέμπει καὶ ὁ Verdenius,⁴⁹ ὡστόσο μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι τὸ εἰ (Ὀλ. 3.42) εἶναι «virtually equivalent to “while”».

Τὸν ρόλο τοῦ εἰ καὶ τοῦ τί δηλώνει δι' αὐτοῦ ὁ Πίνδαρος στὸν Ὀλ. 3.42 φαίνεται ὅτι δὲν διέκρινε καὶ ὁ Race,⁵⁰ ὁ ὁποῖος γράφει: «Pindar uses a syntactical means to secure the rise in intensity towards the end of the series, for the first two elements are hypothetical, whereas the last, signalled by the prominent νῶν δέ, gives the apodosis, to which the first two elements are logically subordinated». Ἡ μετάφραση ποῦ δίνει (αὐτ.) εἶναι ἡ ἐξῆς: «If water is preeminent, but gold the most honored of possessions, now in fact Theron...», πρβ. τὴ μετάφραση τοῦ ἴδιου στὴ σειρὰ Loeb (1997) ad loc. «If water is best, while gold is the most revered of possessions, then truly has Theron now reached...».

Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἐδῶ ἡ περίπτωση εἶναι διαφορετικὴ: σύμφωνα μὲ τὸ LSJ⁹ (εἰ, B.VI.) τὸ εἰ χρησιμοποιεῖται «in citing a fact as a ground of argument or appeal, as surely as, since», μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὸν Ὅμηρο

Cecil Maurice Bowra, *Pindar*, Ὁξφόρδη 1964, σ. 119, ὁ Nisetich, ὁ.π. (σημ. 38), σ. 93 («There is an echo here of the opening of *Olympian* 1 with its focus on water and gold»): ἔτσι καὶ ὁ Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 5, ἀντιτιθέμενος στὸν Camille Gaspar, *Essai de chronologie Pindaric*, Βρυξέλλες 1900, σ. 98, ποῦ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ὀλ. 1 «a probablement suivi immédiatement» τὸν Ὀλ. 3· πρβ. καὶ John Kevin Newman & Frances Stickney Newman, *Pindar's Art. Its Traditions and Aims*, Μόναχο - Ζυρίχη - Hildesheim 1984, σ. 183: «The poet may have deliberately isolated the final epode [τοῦ Ὀλ. 3] because he wished to throw into relief the echo of the opening of *Ol.* 1 which it contains», Hubbard, ὁ.π. (σημ. 44) (*The Pindaric Mind...*), σ. 154: «*O.* 3,42 is clearly derived from the present text», i.e. Ὀλ. 1.1-2, βλ. καὶ ὁ.π. (σημ. 44) («Polar Structure...»), 246. Κατὰ τῆς ἐκτίμησης τοῦ Gaspar καὶ χωρὶς νὰ ἀναφέρεται σ' αὐτὸν ἀλλὰ ἀπλῶς ἐκφράζοντας τὴν προσωπικὴ του γνώμη ἤδη ὁ Farnell, ὁ.π. (σημ. 36), τ. I., σ. 19, πρβ. καὶ τ. II., σ. 29, ὅπου λέει ὅτι ὁ Πίνδαρος, ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τὸ προοίμιο τοῦ Ὀλ. 1, ποῦ πρόσφατα εἶχε συνθέσει, δανείστηκε ἀπὸ αὐτὸ στὸν Ὀλ. 3 – παραθέτει δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα ἐπινίκων στοὺς ὁποίους ὁ Πίνδαρος δανεῖζεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Τέλος, πρβ. Fitzgerald, ὁ.π. (σημ. 46), σ. 61, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ γιὰ «shift of the conditional εἰ from the position where it concerns human choice («But if, my heart, you would speak, *O.* 1.3-5) to that where it marks the certainty of limitation («Even as water is best ... so now Theron has come to the verge», *O.* 3.42-43)». Τὸ εἰ ἐδῶ τὸ μεταφράζει «even as» (βλ. καὶ σ. 60), δηλ. «equally as, just as» = «ἀκριβῶς ὅπως», μετάφραση ποῦ παραπέμπει στὸν Ὀλ. 1.

48. Ὁ.π. (σημ. 4), σ. 15.

49. Ὁ.π. (σημ. 33), τ. I, σ. 35.

50. Ὁ.π. (σημ. 4), σ. 11.

καὶ τὸν Ἡρόδοτο, πρβ. Slater,⁵¹ s.v. *εἰ* A.1.b.: «*εἰ* has comparative force, *just as*» με παραπομπή στὸν Ὀλ. 3.42. Κατ' οὐσίαν λοιπὸν ὁ Πίνδαρος ἐδῶ λέγει:

ὅπως (ἐφ' ὅσον/ἀφοῦ) ἀναμφίβολα ἀριστεύει τὸ ὕδωρ
καὶ [ὅπως] ἀπὸ τὰ (ὕλικά) ἀγαθὰ
ὁ χρυσὸς εἶναι ὁ πῶ ἀξιοσέβαστος / ἔχει τὴ μεγαλύτερη ὑπόληψη,
τότε⁵² τῶρα ὁ Θήρων διὰ τῶν ἀρετῶν ποῦ διαθέτει⁵³ φθάνοντας στὸ
ἀκρότατο σημεῖο⁵⁴ ἀγκαλιάζει τίς στῆλες τοῦ Ἡρακλέους, δηλ. τὰ
πέρατα τοῦ κόσμου.⁵⁵

Τὸ «συνταντικὸ μέσον»⁵⁶ ποῦ χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ Πίνδαρος μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ διαφορετικά. Μὲ τὸν τρόπο ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς τὸ *εἰ*, κατ' οὐσίαν δὲν εἰσάγει κάτι ὑποθετικό, ἀλλὰ προσφεύγει σὲ μιὰ ἀπὸ πρὶν (Ὀλ. 1.1-2) βεβαιωμένη πραγματικότητα⁵⁷ (ἔτσι, τὸ ὕδωρ ἀριστεύει, ὁ χρυσὸς εἶναι κτεάνων αἰδοιέστατος), ἢ ὁποῖα προετοιμάζει ἀναλογικὰ τὴν εἰσαγωγὴ, στὸ 3ο μέρος τοῦ Priamel, μιᾶς νέας πραγματικότητας, ποῦ εἶναι αὐτὸ ποῦ τῶρα πετυχαίνει ὁ Θήρων. Ἡ ὑποθετικὴ μορφή εἰσαγωγῆς τῶν δύο πρώτων μερῶν τοῦ Priamel εἶναι μόνο στὸν τύπο. Δὲν τίθεται ἐδῶ θέμα ἐὰν τὸ ὕδωρ ἀριστεύει καὶ ἐὰν ὁ χρυσὸς εἶναι κτεάνων αἰδοιέστατος, ἀφοῦ τὸ πρᾶγμα ἔχει διατυπωθεῖ δογματικὰ καὶ ὑπὸ τύπον ἀξιώματος στὴν ἀρχὴ τοῦ Ὀλ. 1, ἀπὸ ὅπου καὶ μεταφέρεται στὸν Ὀλ. 3 με τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κύρος ποῦ ἤδη ἔχει προσλάβει.

Τὸ ὕφος ἐδῶ εἶναι καθαρὰ παραβολικό:⁵⁸ ὅσο σίγουρα τὸ ὕδωρ ἀριστεύει καὶ ὅσο ἀναμφίβολα ὁ χρυσὸς εἶναι αἰδοιέστατος, ἄλλο τόσο καὶ ὁ Θήρων με τὸ ἐπίτευγμά του ἀγκαλιάζει τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Καὶ τὸ τέλος τοῦ 3ου Ὀλυμπιόνικου ἀπηγεῖ καὶ αὐτὸ τὸ τέλος τοῦ 1ου: πρβ.

51. Ὀ.π. (σημ. 29).

52. Ἔτσι ἀποδίδω τὸ ἀποδοτικὸ δέ, βλ. LSJ⁹, s.v., A.II.ii.1.a., πρβ. Denniston, ὁ.π. (σημ. 27), σ. 181.

53. Δηλ. τῶν ἐγγενῶν/σύμφυτων ἀρετῶν του, ποῦ τὸν ὀδηγοῦν σὲ ἐξαιρετα ἐπιτεύγματα.

54. Δηλ. με τὴν ἀξιοποίηση τῶν ἰκανοτήτων του στὸ ἔπακρο.

55. Πρβ. π.χ. τοὺς γερμανοὺς μεταφραστὲς Ludwig Wolde, *Pindar, Dichtungen und Fragmente, verdeutscht und erläutert*, Wiesbaden 1958, σ. 17: «*Gleich wie Wasser ... so traf jetzt Theron*», καὶ Oskar Werner, *Pindar. Siegesgesänge und Fragmente griechisch und deutsch, herausgegeben und übersetzt*, Μόναχο (Tusculum) 1967, σ. 33: «*Wie das Wasser ... kommt jetzt ... Theron*» (ἢ πλαγιογράφηση δική μου): ἐπίσης, Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 43 (στὸν Ὀλ. 1.18): «*εἰ*: neither here nor in v 3 does *εἰ* imply any uncertainty on Pindar's part. In both passages and often elsewhere *εἰ* comes very close to "since"».

56. Κατὰ τὸν Race: βλ. τὸ κείμενο ἄνωτ. καὶ σημ. 50.

57. «*If* (which no one will deny)» Gildersleeve, ὁ.π. (σημ. 36), σ. 161.

58. «The use of the conditional does not imply any uncertainty on Pindar's part about the validity of his statements, since, as Slater s.v. rightly notes, it "has comparative force, *just as*"», Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σ. 6 init.

(α) τὸ πρόσω δ' ἐστὶ κτλ. (Ὀλ. 3.44-45) πρὸς τὸ μηκέτι πάπταινε πόρσιον (Ὀλ. 1.114), καὶ (β) πρὸς ἐσχατιάν ... ἰκάνων ἄπτεται ... Ἡρακλέος σταλαῖν (3.43-44) πρὸς τὸ τὸ δ' ἐσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι (1.113-114).

Ἡ ἀναλογία τῶν δύο Prialmel στὸν Πίνδαρο εἶναι πανομοιότυπη. Ἔτσι, διαπρέπουν: (α) τὸ ὕδωρ, ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ Ὀλυμπίας ἀγών (τοῦ ὁποῖου ἡ αἴγλη λάμπει ὅπως ὁ ἥλιος), Ὀλ. 1. (β) τὸ ὕδωρ, ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ Θήρων (τοῦ ὁποῖου τὸ ἐπίτευγμα ἄπτεται τῶν Ἡρακλείων στηλῶν), Ὀλ. 3. Πάντως, οἱ Ἡράκλειες στῆλες διαφοροποιοῦν τὸν τρίτο Ὀλ. ἀπὸ τὸν πρῶτο, ὅπου ὁ ἥλιος ἔχει ἀπόλυτη κυριαρχία, ἐνῶ οἱ στῆλες δηλώνουν ἕναν περιορισμό, πέρα τοῦ ὁποῖου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προχωρήσει ὁ θνητός.

Παρατηροῦμε ὅτι ὕδωρ καὶ χρυσοῦς εἶναι κοινὰ στοιχεῖα καὶ γιὰ τὰ δύο Prialmel τοῦ Πινδάρου, καὶ μάλιστα ἀποτελοῦν τὴ βάση τῶν δύο πρώτων μερῶν τους ὡς σταθερὲς καὶ ἀδιαμφισβήτητες ἀξίες. Ἀλλὰ καὶ τὰ τρίτα μέρη τους οὐσιαστικὰ δὲν διαφοροποιοῦνται μεταξὺ τους, ἀφοῦ στὸν 1ο Ὀλυμπιονικο προβάλλεται ἡ αἴγλη τοῦ Ὀλυμπίας ἀγῶνος (ἡ ὁποία ἔμμεσα περιβάλλει καὶ τὸν Ἰέρωνα ὡς νικητὴ στὴν Ὀλυμπία), στὸν δὲ 3ο Ὀλυμπιονικο προβάλλεται ἡ αἴγλη τοῦ Θήρωνος (ἡ ὁποία τώρα τὸν περιβάλλει ὡς νικητὴ ἐπίσης στὴν Ὀλυμπία).

Ὡς πρὸς τὴ σειρά τῶν λέξεων, στὸν Ὀλ. 3, θὰ παρατηρούσαμε ὅτι στὸ τρίτο μέρος τοῦ Prialmel, ποὺ εἶναι καὶ ἐδῶ ἐμφανῶς μεγαλύτερο τῶν δύο προηγούμενων (πρβ. ἀνωτ., σσ. 225-226), ὁ Πίνδαρος τοποθετεῖ αὐτὲς ποὺ δηλώνουν τὸ «μακράν» στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος του (πρὸς ἐσχατιάν ... Ἡρακλέος σταλαῖν), μὲ ἀποτέλεσμα αὐτὲς νὰ περικλείουν τὰ ἀφορώντα στὸν Θήρωνα, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται μὲ μία διάταξη χιασμοῦ:

νῦν δὲ πρὸς ἐσχατιάν

Θήρων ἀρεταῖσιν ἰκάνων
ἄπτεται οἴκοθεν

Ἡρακλέος σταλαῖν.

Ἐπίσης, μετὰ τὸ νῦν (ποὺ μεταφέρει τὰ πράγματα σὲ κάτι συγκεκριμένο, μετὰ τίς δύο γενικότητες περὶ ὕδατος καὶ χρυσοῦ) καὶ τὸ ἀποδοτικὸ δέ, ἡ φράση πρὸς ἐσχατιάν ἔρχεται ἀμέσως νὰ συνεχίσει τὴν ἔννοια τοῦ ὑπερθετικοῦ, ποὺ εἰσῆχθη προηγούμενως μὲ τὸ ἀριστεύει καὶ τὸ αἰδοιέστατος, ὀλοκληρώνοντάς τὴν στὸ τέλος μὲ τὸ Ἡρακλέος σταλαῖν.⁵⁹ Καὶ τέλος, μετὰ τὸ πρὸς ἐσχατιάν, τὸ ἐπόμενο ἡμιστίχιο μᾶς διευκρινίζει – μὲ τὴν πρώτη καὶ τὴν τελευταία του λέξη – ὅτι ὁ Θήρων εἶναι ποὺ ἄπτεται, συγκεκριμενοποιώντας τὴ γενικότητα πρὸς ἐσχατιάν ποὺ «κόβεται» μὲ τὸ τέλος τοῦ 43α, ἐνῶ οἱ λέξεις ἀρεταῖσιν ἰκάνων πλαι-

59. «a frequent “image of the superlative” in Pindar that defines the limits of the known world, beyond which no one can go», Race, ὁ.π. (σημ. 13), σ. 73.

σιώνονται ἀπὸ τὶς λέξεις Θήρων ... ἄπτεται, προσδιορίζοντας «τίνι τρό-
πῳ» ὁ Θήρων ... ἄπτεται. Ἔτσι, τὰ ἡμιστίχια 43α, 43β ἐμφανίζουν καθένα
τους ὀλοκληρωμένο νόημα, ἤδη πρὸ τοῦ 44, διὰ τῆς συνάψεως τοῦ ἄπτε-
ται μὲ τὸ πρὸς ἐσχατιάν. Ἡ θέση λοιπὸν τοῦ ἄπτεται, στὸ τέλος τοῦ με-
σαιίου ἡμιστιχίου, τὸ κάνει νὰ συνάπτεται νοηματικὰ καὶ πρὸς τὸ ἐσχα-
τιάν (τέλος προηγούμενου ἡμιστιχίου) καὶ πρὸς τὸ Ἡρακλέος σταλαῶν,
ποῦ ἀκολουθεῖ ὑπὸ τύπον ἐπεξηγήσεως στὸ πρὸς ἐσχατιάν (στὸ τέλος
τοῦ ἐπομένου ἡμιστιχίου, καὶ μὲ διασκελισμὸ στίχου).

Μὲ τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς γίνετα γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ σαφὲς τὸ
ἔντεχνο τῆς ποίησης τοῦ Πινδάρου.⁶⁰ Τὸ ὅτι ὁ Πίνδαρος συνέθετε ἐπὶ
μισθῶ⁶¹ τὸν ἀναδεικνύει ὅπως ἴσως ἄριστο ἐπαγγελματία τῆς
ἐποχῆς του, ὁ ὁποῖος ὅμως, πέρα τούτου, εἶχε ὁ ἴδιος ὑψηλὴ αἴσθηση τοῦ
ποιεῖν καὶ συναίσθηση τοῦ ρόλου του ὡς ποιητῆ: προέβαλλε τὸν νικητῆ,
ἀλλὰ προέβαλλε καὶ τὸν ἑαυτοῦ ὡς δημιουργό, ἀφοῦ ἡ ποίησή του
συνεπορεύετο μὲ τὴ δόξα τοῦ ἀθλητῆ, ὥστε ἀμφοτέρως νὰ περάσουν μαζὶ
στὴν αἰωνιότητα:⁶² πρβ. Νεμ. 7.12-16, Ἰσθ. 7.16-19 καὶ ἀπ. 121.

Μὲ τὴν ἀνάλυση τριῶν γνωστῶν Priamel (τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Θεόγνιδος
καὶ τοῦ Πινδάρου, Ὀλ. 1) καὶ ἐνὸς ἄλλου πινδαρικοῦ (Ὀλ. 3), ἄμεσα
σχετιζομένου μὲ τὸ Priamel τοῦ Ὀλ. 1, δόθηκε, μαζὶ μὲ τὰ εἰσαγωγικὰ
περὶ Priamel, μιὰ εἰκόνα γιὰ ἕναν ἐκφραστικὸ τρόπο συχνὸ καὶ διαχρο-
νικὸ⁶³ ποῦ ἀπέκτησε ὄνομα πολὺ ἀργότερα.

60. Γιὰ τὸ Priamel τοῦ Ὀλ. 3 βλ. κυρίως Krischer, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 88-89· Hubbard,
«Polar Structure...», ὁ.π. (σημ. 44) 18-21, καὶ *The Pindaric mind...*, ὁ.π. (σημ. 44), σσ. 14-16·
Gerber, ὁ.π. (σημ. 4), σσ. 5-6· Race, ὁ.π. (σημ. 3), σσ. 74-75.

61. Μάλιστα παραδίδεται ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν φιλοχρήματος, βλ. π.χ. Leonard Woodbury,
«Pindar and the Mercenary Muse: *Isthm.* 2.1-13», *TAPhA* 99 (1968) 527-542· Monica Negri,
«La Moῖσα φιλοκερδῆς dei poeti lirici e il caso di Pindaro (Eustath., *Introd. Pind.* 7, 2-5)»,
Athenaeum 84 (1996) 598-604.

62. Ἐφόσον τὰ ἐπινίκια τοῦ Πινδάρου εἶναι ποιήματα ἐγκωμαστικά, συχνὰ τοῦ προσά-
πτεται ὁ χαρακτηρισμὸς/ἐπὶκριση τοῦ μισθωμένου κόλακα, ὅμως ὁ ποιητῆς μᾶλλον ἀμιλλᾶ-
ται, μὲ τὴ δική του (ποιητικὴ) τέχνη, τὸν [νικητῆ] χρηματοδότη του: βλ. τὸ τέλος τοῦ Ὀλ. 1
(111 κ.έ., πρβ. καὶ 100-105)· Fitzgerald, ὁ.π. (σημ. 46), σ. 19.

63. Πρβ. Shakespeare, *Sonnet* 91, 1 κ.έ., ποῦ ὁμοιάζει μὲ τὸ Priamel τῆς Σαπφοῦς (χωρὶς
ἐδῶ νὰ ἐξετάζεται τυχὸν ἐπηρεασμὸς τοῦ ποιητῆ ἀπὸ ἐκεῖνην):

Some glory in their birth, some in their skill,
Some in their wealth, some in their bodies' force,
Some in their garments, though new-fangled ill,
Some in their hawks and hounds, some in their horse;
And every humour hath his adjunct pleasure,
Wherein it finds a joy above the rest:
But these particulars are not my measure;

.....

Στὴν παροῦσα μελέτη ἐξετάσαμε μία σειρά ἀπὸ Priamel ποῦ ἀπαντοῦν στὴν ἑλληνικὴ λυρικὴ ποίηση τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου. Τὸ «Priamel» ἀρχικὰ ὑπῆρξε ἕνας ἐκφραστικὸς τρόπος τῆς λαϊκῆς ποίησης, ἀλλὰ ἀπὸ νωρὶς παρελήφθη καὶ καλλιεργήθηκε ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τοῦ ἔντεχνου ἑλληνικοῦ λυρισμοῦ. Δύο ἀπὸ τὰ πρωιμότερα δείγματα Priamel, ἡ ἀρχὴ τοῦ φημισμένου ποιήματος τῆς Σαπφοῦς (ἀπ. 16,1-4) καὶ τὸ λεγόμενο «Δηλιακὸν ἐπίγραμμα» (Θέογνις 255-256), εἶναι χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀντιστοιχῶς τοῦ «ἀντιθετικοῦ» καὶ τοῦ «ἀναλογικοῦ» Priamel. Σὲ αὐτὰ τὰ πρῶμα παραδείγματα ἡ δομὴ καὶ ἡ κατασκευὴ του εἶναι ἀκόμη σχετικὰ ἀπλή: μία παρατακτικὴ ἀπαρίθμηση στοιχείων, ποῦ ὁδηγεῖ γραμμικὰ σὲ ἕνα ἐπιστέγασμα ἢ μία κορύφωση, ἡ ὁποία προβάλλεται εἴτε κατ' ἀντίθεση εἴτε κατὰ παραλληλισμὸ πρὸς τὰ προηγούμενα. Καθὼς ὅμως προχωροῦμε πρὸς τὴν πλήρη ὀριμότητα τοῦ ἀρχαϊκοῦ λυρισμοῦ, τὰ δύο Priamel τοῦ Πινδάρου, ποῦ ἀναλύθηκαν διεξοδικά, διακρίνονται ἀπὸ περίπλοκη καὶ περίτεχνη κατασκευή, ἡ δὲ λεπτομερὴς ἀνάλυση ποῦ ἐπιχειρήσαμε ἀπεκάλυψε ἕνα πλῆθος κρυμμένων συσχετισμῶν ἀνάμεσα στὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα ποῦ συνθέτουν τὸ πινδαρικὸ Priamel. Τὰ μέλη τῆς κάθε φράσης συμπλέκονται μεταξύ τους μὲ πολλαπλοὺς συντακτικοὺς συνδυασμοὺς, ὑφαίνοντας πυκνὸ δίκτυο νοηματικῶν συνάψεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων, μὲ τὶς λέξεις νὰ τοποθετοῦνται μὲ προσοχὴ σὲ περίτεχνους χιασμοὺς καὶ μὲ «variatio». Αὐτὴ ἡ λεπτὴ ὑφολογικὴ γεωμετρία τοῦ πινδαρικοῦ Priamel ἐπιτρέπει στὸν ποιητὴ νὰ ἐπιτυγχάνει τὴ μέγιστη ἐκφραστικὴ δύναμη μὲ τὴ μέγιστη οἰκονομία λόγου, καὶ στὸ Priamel νὰ μεταμορφώνεται σὲ ὄργανο ἐκπληκτικῆς ὑφολογικῆς πολυπλοκότητας καὶ ὑψηλῆς ποίησης. Γιὰ ἄλλα Priamel στὸν Πίνδαρο βλ. π.χ. Ὀλ. 8.12-18, 11.1-6, 12.3-6α, Πυθ. 2.13-20, Νεμ. 8.37-39, Ἰσθ. 1.47-51, καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἰσθ. 7 μὲ τὶς πολλὰς ἐπάλληλες ἐρωτήσεις: πρβ. π.χ. καὶ Βακχ. 3.85-90 ἢ 98.